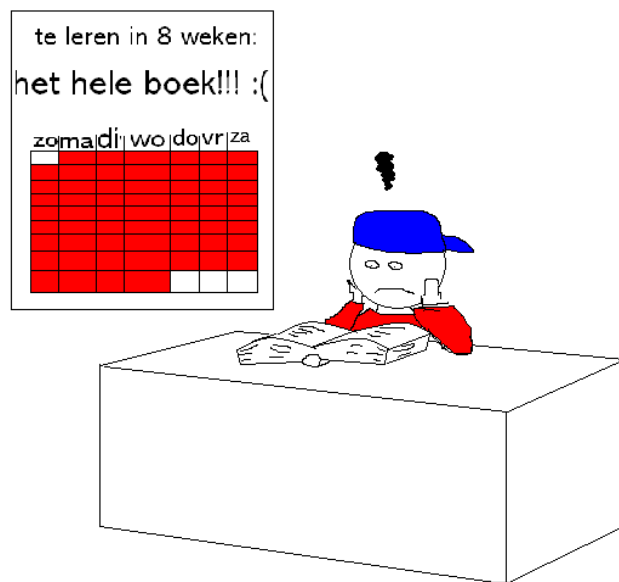

Wij willen ook succesvol studeren!

Een onderzoek naar de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie in het HBO

Naam: Matthijs van Zuilen
Studentnummer: 2166560
M SEN
Leerroute: Dyslexiespecialist
Begeleid door: Anouk Middelkoop- van Erp

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 Wat heeft me bewogen?.....	8
1.3 Huidige situatie.....	9
1.4 Gewenste situatie.....	10
1.5 Doelstelling.....	10
1.6 Doel in mijn onderzoek.....	11
1.7 Eerder onderzoek over mijn onderwerp	11
1.8 Verwachting van dit onderzoek	12
Hoofdstuk 2: Theoretisch Kader.....	13
2.1 Dyslexie onderzoek in het hoger onderwijs	13
2.2 Geschiedenis en definitie van dyslexie.....	14
2.3 <i>Coping</i> - en <i>discourse</i> strategieën.....	15
2.4 Behoeften	16
2.5 Wettelijk kader	17
Hoofdstuk 3: Methodologie	19
3.1 Welke onderzoeksvorm en waarom	19
3.2 Hoe data verzamelen, wie zijn erbij betrokken?	19
3.3 Analyse.....	20
3.4 Afwegingen.....	20
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	21
3.6 Ethiek	22
Hoofdstuk 4: Datapresentatie	23
4.1 Problemen van studenten met dyslexie.....	23
4.2 Talenten van studenten met dyslexie	25
4.3 Achtergrond van studenten met dyslexie.....	27
4.4 Huidig programma “dyslexie en studievaardigheden”	27
4.5 Wensen van studenten met dyslexie.....	31
4.6 Dispensatie en compensatie	33
Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen	34
5.1 Begeleidingsbehoeften.....	34
5.2 Voldoen aan behoeften	35
5.3 Keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”	36
5.4 Beleid	37
5.4.1 startgesprekken	38

5.4.2 Kennis van docenten	38
5.4.3 transparantie.....	39
5.4.3 Toetsbeleid.....	39
Hoofdstuk 6: Reflectie.....	41
6.1 Onderzoek.....	41
6.2 Tijdsdruk.....	42
6.3 Medewerking.....	43
6.4 De invloed van dit onderzoek op mij als docent.	44
Literatuurlijst	45
Bijlage 1: formulier behoeften studenten.....	46
Bijlage 2: evaluatieformulier keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”	48
Bijlage 3: formulier onderzoeksvraag behoeften kennis docenten.....	50
Bijlage 4: briefje verzoek toestemming video-opname.....	51
Bijlage 5 : brief toestemming gebruik gegevens.	51
Bijlage 6: DVD video opnamen	52
Bijlage 6a: Observatie video 23-2-2012	52
Bijlage 6b: Observatie video-opnamen 8 maart 2012.....	53

Samenvatting

Op hogeschool X heb ik onderzoek gedaan naar de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie in het hoger onderwijs. Omdat er over dit onderwerp binnen het hoger onderwijs nog weinig onderzoek is geweest, heb ik actieonderzoek gedaan naar welke vormen van ondersteuning hogeschool X zou moeten bieden om zo goed mogelijk aan te sluiten op de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie. Aangezien het management van hogeschool X het dyslexiebeleid wil verbeteren, en hiervoor eerder mijn advies gevraagd heeft, heeft mij dit gemotiveerd om dit onderzoek te doen.

De theorieën op het gebied van dyslexie geven aan dat begeleiding plaats kan vinden op drie gebieden: remediering, dispensatie en compensatie. Hierbij moet er rekening worden gehouden met de moeilijkheden en de talenten die studenten hebben.

Voor dit onderzoek heb ik door middel van discussies in het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” en reflecties die studenten hierover hebben geschreven data verzameld. Uit de data blijkt dat studenten met dyslexie in het hoger onderwijs vooral moeite hebben met het verwerken en schrijven van grote hoeveelheden tekst en met concentratie. Daarnaast worden tentamens met meerkeuzevragen als moeilijk ervaren. De moeilijkheden van de dyslectische studenten kunnen gecompenseerd worden door hun talenten te benutten.

De meeste studenten met dyslexie hebben aangegeven talent te hebben op sociaal gebied, ze zijn vooral goed in luisteren en hebben een groot inlevingsvermogen. Deze talenten kunnen benut worden in het onderwijs en bij tentamens. Om dit te faciliteren moet er flexibel omgegaan kunnen worden met les- en toetsvormen. Toetsen kunnen bijvoorbeeld mondeling afgenomen worden in plaats van schriftelijk.

De deelnemers aan het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” hebben zeer verschillende achtergronden op het gebied van dyslexiebegeleiding. Ongeveer de helft van de deelnemers heeft eerder begeleiding ontvangen, de andere helft niet. De begeleidingsbehoeften zijn hierdoor verschillend. Om met deze diversiteit om te kunnen gaan moet in het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” de flexibiliteit vergroot worden.

Door de flexibiliteit te vergroten kan een *level playing field* worden gecreëerd voor studenten met dyslexie. Door flexibel om te gaan met les- en toetsvormen kan er ook rekening gehouden worden met de verschillende manieren waarop studenten met hun beperking omgaan. Naast de flexibiliteit binnen het onderwijs moet ook de duidelijkheid van het beleid worden vergroot.

Het dyslexiebeleid moet verbeterd worden door een overzichtelijk document te plaatsen op het intranet van hogeschool X. In dit document moeten richtlijnen worden beschreven voor regels op het gebied van dispensatie en compensatie. Ook in het toetsbeleid moet hierop ingegaan worden. Het toetsbeleid moet ruimte geven voor studenten met dyslexie om toetsen in een alternatieve vorm te doen. Er moet ruimte worden gegeven om toetsen, bijvoorbeeld, mondeling af te nemen.

Docenten moeten meer weten over wat dyslexie inhoudt. Het hierboven beschreven document kan hier een rol in spelen. Daarnaast moet de afdeling Onderwijs en Kwaliteit een cursus voor docenten aanbieden over omgaan met dyslectische studenten. In deze cursus moet behandeld worden waar studenten met dyslexie de meeste moeite mee hebben en hoe hier door middel van remediering, dispensatie en compensatie in de lessen en bij de toetsen rekening mee kan worden gehouden.

Inleiding

Zelf heb ik een lichte vorm van dyslexie. Desondanks heb ik met succes een academische opleiding kunnen afronden. Door mijn persoonlijke ervaring kan ik me goed indenken welke moeilijkheden studenten met dyslexie ondervinden bij het volgen van een opleiding. Omdat ik studenten met dyslexie in mijn onderwijspraktijk wil helpen met het omgaan met hun beperking ben ik in 2010-2011 begonnen met de Masteropleiding Dyslexiespecialist. Ik wil graag binnen mijn onderwijsinstelling veranderingen teweegbrengen binnen hoe er omgegaan wordt met de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie.

Als docent Engels en Business Communication op Hogeschool Rotterdam, heb ik regelmatig te maken met studenten met dyslexie. In mijn lessen probeer ik er zo goed mogelijk rekening mee te houden. Ik heb altijd aan de individuele studenten gevraagd waarmee ik ze kon helpen en heb zodoende een beeld gekregen van de algemene begeleidingsbehoeften, zoals extra uitleg, extra toetstijd of dispensatie van een toetsonderdeel of dispensatie door middel van lichter meetellen van taalfouten. Met dit onderzoek heb ik verder duidelijk kunnen krijgen welke begeleidingsbehoeften er onder studenten met dyslexie zijn en hoe er hogeschoolbreed mee om kan worden gegaan.

Hogeschool Rotterdam wil een plek zijn waar alle studenten terecht kunnen voor een opleiding. Hogeschool Rotterdam heeft daarom een convenant gesloten met het platform *handicap en studie* om opleidingen studeerbaar aan te bieden aan studenten met een beperking. Door deze stap is er een ontwikkeling in werking gezet om de doelstelling van een inclusieve hogeschool te behalen.

Toen ik in de eerste les van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” aan de groep vroeg wie er ooit voor “dom” was uitgemaakt, stak ruim tweederde van de studenten zijn hand op. Dit geeft aan dat er in ieder geval nog in de tweede helft van de jaren negentig niet genoeg kennis in het basis- en middelbaar onderwijs aanwezig was om het onderscheid te kunnen maken tussen intelligentie en dyslexie. Helaas is er op mijn onderwijsinstelling ook vaak sprake van misverstanden over dyslexie, zo worden er aan studenten met dyslexie toetsen op A3 formaat aangeboden terwijl een grote meerderheid van de studenten met dyslexie die ik gesproken heb dit niet prettig vindt.

Om een aanzet te kunnen geven tot een verbeterslag in het dyslexiebeleid en hoe

docenten er mee omgaan wilde ik er achter komen welke begeleidingsbehoeften de studenten met dyslexie hebben. Het dyslexiebeleid van mijn hogeschool zou hierop afgestemd moeten worden. Pas als het beleid op orde is kunnen ik en de hogeschool aan deze behoeftes voldoen. Hieronder volgt mijn onderzoeksvraag en deelvragen die hieraan gekoppeld zijn:

Onderzoeksvraag:

- Welke begeleidingsbehoeften hebben studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?

Deelvragen:

- Hoe kunnen ik en hogeschool X het beste aan deze behoeften voldoen?
- Hoe kan dit ingepast worden in het vak “dyslexie en studievoordigheden”?
- Hoe kan het beleid op hogeschool X aangepast worden om opleidingen studeerbaarder te maken voor studenten met dyslexie?

In het eerste hoofdstuk van mijn meesterstuk vertel ik aan de hand van de huidige situatie en de gewenste situatie wat mij motiveerde om dit onderzoek uit te voeren. Hierin komen verder het doel in mijn onderzoek en de plaats van dit onderzoek op het pad naar de gewenste situatie naar voren. Het literatuuronderzoek wat ik hierover heb gedaan, wordt beschreven in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 2 leg ik uit wat verschillende bronnen te zeggen hebben over begeleiding van studenten met dyslexie in het hoger onderwijs. Ook haal ik bronnen aan die ingaan op dyslexiebegeleiding in het onderwijs in het algemeen. Na het overzicht van de literatuur volgt het hoofdstuk over de methodologie.

In hoofdstuk 3 geef ik aan op welke manier ik mijn onderzoek heb aangepakt en welke afwegingen ik hierbij heb gemaakt. Mijn onderzoeksresultaten presenteer ik vervolgens in hoofdstuk 4.

Ten slotte geef ik in hoofdstuk 5 de conclusies die uit de literatuur en mijn onderzoeksresultaten getrokken kunnen worden. Ook geef ik aanbevelingen over de begeleiding van studenten met dyslexie, gevolgd door adviezen om het dyslexiebeleid op deze hogeschool te verbeteren.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

1.1 Aanleiding

In 2011, het eerste studiejaar van mijn Masteropleiding Dyslexiespecialist, werd mij door het management om advies gevraagd over hoe er omgegaan moest worden met het aanbieden van dispensatie aan studenten met dyslexie. Ik heb toen gezocht naar bronnen om mijn advies op te baseren. Er bleek echter nog niet veel onderzoek te zijn geweest naar studeren met dyslexie binnen het HBO. Mijn uiteindelijke advies, waarin ik aangaf dat het niet in het belang van studenten was om volledige vrijstelling te verlenen voor een module, werd door het management in de wind geslagen. Dit heeft mij extra gemotiveerd om uit te zoeken aan welke voorzieningen en vormen van begeleiding studenten met dyslexie behoefte hebben en om een werkelijke, goed onderbouwde bijdrage te leveren aan de kennis op hogeschool X over studeren met dyslexie.

1.2 Wat heeft me bewogen?

Iedereen die er de mentale capaciteiten voor heeft moet een opleiding in het hoger onderwijs kunnen volgen. De laatste jaren worden er vanuit de overheid echter steeds meer eisen gesteld op het gebied van taal- en rekenvaardigheid. Eerstejaars studenten moeten taaltoetsen doen om een opleiding te kunnen volgen. Een risico dat hier echter aan kleef is dat studenten met dyslexie niet tot een opleiding worden toegelaten, of een opleiding niet halen doordat deze taaltoetsen ingaan op een gebied waar ze zwak in zijn. Ditzelfde geldt ook als er rapporten geschreven moeten worden waar geen taalfouten in mogen zitten. In feite worden er barrières opgeworpen die door studenten die geen leer- en/of leesproblemen hebben goed genomen kunnen worden, maar die voor studenten met leesproblemen een onoverkomelijk obstakel kunnen vormen. Dit heeft tot gevolg dat het voor studenten met dyslexie steeds moeilijker wordt om een opleiding met succes af te ronden vergeleken met studenten zonder dyslexie (Commissie Maatstaf, 2010).

Bovendien is er binnen hogeschool X geen eenduidig beleid wat betreft het verlenen van dispensatie aan studenten met dyslexie waardoor sommige studenten wel faciliteiten krijgen aangeboden en andere studenten, op een andere opleiding, deze niet krijgen. Door deze obstakels zie ik studenten in mijn praktijksituatie vastlopen en uitvallen, terwijl ze wel de mentale vermogens hebben om het goed te doen in het hoger onderwijs en in de beroepspraktijk erna.

1.3 Huidige situatie

In de huidige situatie kunnen dyslectische studenten zich via de decaan aanmelden voor het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”. In dit keuzevak wordt ingegaan op studie-strategieën, zoals mindmappen en snellezen (Hofmeester, 2004), en op de faciliteiten die hogeschool X biedt. Het programma voor dit keuzevak is enkele jaren geleden samengesteld door de, op dat moment enige, dyslexiespecialist binnen deze hogeschool. Het keuzevak wordt gedurende acht weken aangeboden. Daarna volgt er een evaluatie door de studenten die het vak hebben bijgewoond. Uit deze evaluatie is gebleken dat studenten enkele kritische kanttekeningen plaatsen bij het vak. Hoewel ze een aantal onderdelen van het keuzevak als nuttig ervaren blijkt het huidige programma niet op alle vlakken goed aan te sluiten op de behoeften van de studenten. Ook uit het rapport *Meer Mogelijk Maken* (Commissie Maatstaf, 2010) blijkt dat studenten kritisch zijn over de aanpak van instellingen in het hoger onderwijs. Vooral over de begeleiding die ontvangen wordt zijn studenten met een beperking niet onverdeeld tevreden. Een ander aspect wat volgens hetzelfde rapport aandacht nodig heeft is de informatie aangaande faciliteiten en regelingen die studenten aan het begin van hun studie ontvangen. Hoewel er voor het begin van het studiejaar startgesprekken plaatsvinden met alle aankomende studenten is er, volgens het onderzoek van de Commissie Maatstaf, een tekort aan informatie die geboden wordt. Ook met de informatie die over de aankomende studenten ingewonnen wordt tijdens deze gesprekken gebeurt op dit moment te weinig. Er worden wel aantekeningen over deze startgesprekken geplaatst in het studentvolgsysteem, maar vanwege privacywetgeving zijn deze aantekeningen niet voor docenten beschikbaar. Daarnaast kan op het intranet van hogeschool X weinig of geen informatie gevonden worden over het dyslexiebeleid. Ook hier kunnen de studenten met dyslexie dus niet genoeg informatie vinden over faciliteiten.

Tevens gaat dit rapport (Commissie Maatstaf, 2010) in op de kennis die docenten hebben van studeren met een beperking. Op de meeste instellingen binnen het hoger onderwijs wordt een tekort aan kennis geconstateerd. Dit is ook op hogeschool X een verbeterpunt. De meeste docenten hebben wel een idee van wat dyslexie is, maar weten niet welke moeilijkheden deze beperking met zich meebrengt of welke maatregelen zouden kunnen helpen voor studenten met dyslexie.

Op dit moment wordt het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden” gegeven door drie docenten op hogeschool X. De capaciteit van deze lessen is niet groot genoeg om alle studenten met dyslexie in een vroeg stadium het keuzevak aan te bieden. Dit blijkt uit een

wachttijdst die ontstaan is voor studenten om deel te kunnen nemen aan het keuzevak. Het resultaat is dat sommige studenten pas in de vierde (en laatste) periode van het jaar het keuzevak kunnen bijwonen. Studenten hebben aangegeven gebruik te maken van de tips en technieken die ze in het keuzevak hebben geleerd. Voor de studenten die pas aan het einde van het jaar het keuzevak kunnen volgen betekent dit dat ze niet in een vroeg stadium de kans hebben om de technieken toe te passen om beter en effectiever te studeren.

Naast het feit dat er meer studenten met dyslexie zijn dan er plek is gedurende één onderwijsperiode, is gebleken dat het ook voorkomt dat studenten die geen dyslexie hebben zich inschrijven voor het keuzevak. Deze studenten zijn vaak benieuwd naar hoe ze zelf mensen met dyslexie kunnen helpen. Hoewel dit een nobel streven is van deze studenten, heeft dit als gevolg dat minder studenten met dyslexie zich voor het keuzevak kunnen inschrijven en wordt zodoende de capaciteit van het keuzevak verder verkleind.

1.4 Gewenste situatie

Zoals hierboven beschreven is er niet genoeg capaciteit om alle studenten met dyslexie in een vroeg stadium het keuzevak aan te bieden. In een ideale situatie zou dit geen probleem meer moeten vormen. Ook zal de inhoud van het keuzevak meer aansluiten bij de wensen van de studenten dan nu het geval is. Daarnaast zal er een beleid zijn wat duidelijk en transparant is voor alle studenten en docenten op hogeschool X en wat op alle opleidingen toegepast kan worden. Bovendien zal de school beter ingaan op de hulpvragen van studenten en zal er voor zowel studenten als docenten duidelijke informatie over faciliteiten en regelingen vrijelijk op het intranet beschikbaar zijn.

1.5 Doelstelling

Met dit onderzoek wil ik de informatie die er is over studeren met dyslexie uitbreiden en concreter maken en de begeleiding meer afstemmen op de resultaten die uit dit onderzoek komen. Daarnaast wil ik een ontwikkeling in beweging zetten waardoor faciliteiten en regelingen duidelijker en toegankelijker worden voor studenten met dyslexie. Daarnaast wil ik een aanzet geven tot een consequent beleid op het gebied van dyslexie binnen heel hogeschool X.

Om dit te bereiken beantwoord ik de volgende vragen:

Onderzoeksvraag:

- Welke begeleidingsbehoeften hebben studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?

Deelvragen:

- Hoe kunnen ik en hogeschool X het beste aan deze behoeften voldoen?
- Hoe kan dit ingepast worden in het vak “dyslexie en studievaardigheden”?
- Hoe kan het beleid op hogeschool X aangepast worden om opleidingen studeerbaarder te maken voor studenten met dyslexie?

1.6 Doel in mijn onderzoek

In dit onderzoek wil ik bereiken dat er duidelijker in kaart gebracht kan worden op welke gebieden de behoeften van studenten met dyslexie liggen zodat dit een startpunt vormt voor een verbeterd programma voor het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”.

Daarnaast zal uit dit onderzoek een lijst met aanbevelingen komen voor het beleid.

Dit praktijkonderzoek zal naar verwachting een startpunt vormen voor een verbeterslag op het gebied van studeren met dyslexie op hogeschool X.

1.7 Eerder onderzoek over mijn onderwerp

Er is in Nederland nog maar weinig onderzoek gedaan naar aan welke begeleiding studenten met dyslexie behoefte hebben. Het platform *handicap en studie* doet onderzoek naar studeren met een beperking in het algemeen; studeren met dyslexie vormt hier een onderdeel van. Het onderzoek gaat echter niet specifiek in op de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie. Daarnaast is er het *Protocol Dyslexie Hoger Onderwijs* (Kleijnen, et al., 2006), dat zich specifiek richt op studeren met dyslexie. Het protocol dyslexie heeft echter een meer beschrijvende vorm dan dat het een leidraad vormt voor het begeleiden van studenten met dyslexie. In zowel de stukken die het platform publiceert als het protocol komt naar voren dat er ruimte is voor verbetering op het gebied van begeleiding. Een aantal punten worden in deze onderzoeken echter niet belicht. Dit zijn de specifieke studiebehoeften en op welke manier de begeleiding van studenten met dyslexie vormgegeven moet worden binnen het hoger onderwijs.

Internationaal gezien is er marginaal meer bekend. Zoals in de theoretische beschouwing beschreven zal worden is er in Groot Brittannië onderzoek geweest naar op welke manieren verschillende soorten studenten begeleid wensen te worden.

1.8 Verwachting van dit onderzoek

Er zijn een aantal zaken waarvan ik verwacht dat ze uit het onderzoek zullen komen. Dit onderzoek zal een beeld geven van de begeleidingsbehoeften van de studenten; ik verwacht dat er veel verschillende manieren zijn waarop studenten begeleid willen worden. Ik verwacht ook dat het programma van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” volgens de studenten verbeterd moet worden. Daarnaast verwacht ik dat de meeste studenten enige vorm van dispensatie in hun studie zullen waarderen. Ik verwacht ook dat de studenten aan zullen geven dat de kennis van docenten over dyslexie verbeterd moet worden en dat ze meer duidelijkheid willen over faciliteiten en voorzieningen op de hogeschool.

Hoofdstuk 2: Theoretisch Kader

In dit hoofdstuk wordt beschouwd hoe studenten in het hoger onderwijs omgaan met hun dyslexie. Daarnaast wordt er bekeken welke behoeften er bestaan voor de begeleiding van studeren met dyslexie. Er wordt beschouwd wat de literatuur te vertellen heeft over de begeleidingsbehoeften van dyslectische studenten binnen het hoger onderwijs.

2.1 Dyslexie onderzoek in het hoger onderwijs

Dyslexieonderzoek binnen het hoger onderwijs, is een ondergeschoven kindje terwijl de instroom van studenten met dyslexie de afgelopen jaren sterk is toegenomen. Van de studenten in het hoger onderwijs heeft 12 tot 15% te maken met een handicap of beperking (Drs Wal, 2005). Naar schatting heeft een derde tot de helft van de studenten met een beperking te kampen met dyslexie (Kleijnen, et al., 2006). Aangezien verwacht wordt dat het percentage studenten met een beperking dat instroomt in het hoger onderwijs zal groeien, moet er gedegen onderzoek worden gedaan naar hoe deze studenten het beste begeleid kunnen worden.

Bij het opzetten van dit praktijkonderzoek is gebleken dat er weinig onderzoek is gedaan naar studeren met dyslexie in het hoger onderwijs. Dit in tegenstelling tot het basisonderwijs en de onderbouw van het middelbaar onderwijs. Het onderzoek over dyslexie binnen het middelbaar onderwijs wat ik tot nu toe heb gevonden richt zich vooral op de onderbouw (Kleijnen, Steenbeek-Planting, & Verhoeven, 2008). Ook binnen de bovenbouw van het middelbaar onderwijs valt er dus winst te behalen op onderzoek naar dyslexie. De aannames wat betreft het hoger onderwijs worden gebaseerd op de bevindingen binnen het middelbaar onderwijs en het MBO.

Uit het onderzoek wat gedaan is in het basisonderwijs, middelbaar onderwijs en MBO kunnen conclusies getrokken worden wat betreft de moeilijkheden die studenten op het HBO ondervinden; de behoefte aan begeleiding zal echter verschillen. Het verschil in behoeften kan komen door begeleiding die is genoten in het basis en middelbaar onderwijs en compenserende strategieën die ze al hebben leren gebruiken. De studenten zullen daarnaast al hebben leren omgaan met wat Osmond (1993) "*the emotional strain of being dyslexic*" noemt.

Het naslagwerk op het gebied van de aanpak van dyslexie in het hoger onderwijs is het *Protocol Dyslexie Hoger Onderwijs* (Kleijnen, et al., 2006). Zoals hierboven beschreven, worden veel van de aannames in dit naslagwerk gebaseerd op bevindingen uit het basis- en middelbaar onderwijs. De adviezen die dit naslagwerk levert op het gebied van begeleidingbehoeften worden enkel gebaseerd op Hofmeester (2004). Daarom zal ik hieronder verder ingaan op literatuur uit het buitenland. Pollak heeft in Groot Brittannie onderzoek gedaan naar de behoeften van studenten met dyslexie. Aanbevelingen uit Pollak's boek zullen meegewogen worden in dit onderzoek.

2.2 Geschiedenis en definitie van dyslexie

Pollak (2005) beschrijft hoe visies op dyslexie zich hebben ontwikkeld. Aan het einde van de negentiende eeuw heeft Pringle Morgan dyslexie als eerste omschreven als medische aandoening en als een discrepantie tussen academisch potentieel en wat er bereikt wordt. In 1928 heeft Orton daar aan toegevoegd dat dyslexie een visuele aandoening was, maar ook dat er sprake kan zijn van “cerebral dominance” (Orton, 1928), wat betekent dat de ene hersenhelft de overhand heeft over de andere. Deze theorie gaat ervan uit dat het talentcentrum van het brein zich in de linker hersenhelft bevindt; mensen met een leesprobleem zouden een onderontwikkelde linker hersenhelft hebben.

In de loop der jaren is er nog geen algemene consensus ontstaan over wat dyslexie precies is. Er is wel een beschrijving van dyslexie waar de meeste experts het over eens zijn:

[het is een] hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. (Kleijnen, et al., 2006)

In de meeste definities wordt hier ook aan toegevoegd dat het probleem niet kan liggen aan de reguliere instructie die aangeboden is of aan de intelligentie van het kind.

Van der Leij (Leij, 2003) onderscheidt drie manieren waarop er in het onderwijs met dyslexie kan worden omgegaan: remediëren, dispensereren en compenseren. Remediëren houdt in dat er met een leerling veel wordt geoefend om de (lees)problemen op te lossen. Dispensereren betekent dat de student vrijstelling kan krijgen of dat bijvoorbeeld taalfouten minder zwaar gerekend worden. De compensatie aanpak gaat ervan uit dat een leerling of

student zijn of haar sterke kanten kan inzetten om zwakkere kanten te compenseren.

Aangezien dit onderzoek zich richt op de behoeften van de studenten op het hoger onderwijs, zullen deze drie manieren van aanpak besproken worden met studenten met dyslexie in het hoger onderwijs.

2.3 *Coping- en discourse strategieën*

Bij mijn onderzoek zal ik rekening moeten houden met de verschillende manieren waarop studenten met hun beperking omgaan. Volgens Pollak (2005) zijn de strategieën die studenten gebruiken om om te gaan met hun beperking in te delen in vier categorieën. Er zijn studenten die er geen geheim van maken dat ze dyslexie hebben en strijdbaar zijn, er zijn echter ook studenten die niet graag over hun beperking praten. Daarnaast wordt er door verschillende mensen op verschillende manieren tegen de eigen beperking aangekeken. Sommigen zien het alleen als beperking binnen het onderwijssysteem, anderen zien ook beperkingen in het dagelijks leven. Behalve als beperking wordt dyslexie door sommigen ook gezien als kans om op een andere manier tegen zaken aan te kijken dan mensen zonder dyslexie.

De verschillen die getoond worden in wat Pollak *discourse strategies* noemt geven ook verschillen aan in de behoeften die studenten zullen hebben. Zo zullen volgens Pollak studenten die vooral problemen zien door hun dyslexie en er niet graag over praten behoefte hebben aan individuele begeleiding. Studenten die gemakkelijk over hun beperking praten zullen meer baat hebben bij begeleiding in een groep.

Studenten die hun dyslexie als kans zien zullen misschien aangeven geen begeleiding nodig te hebben omdat ze andere talenten in kunnen zetten om te compenseren voor de moeilijkheden die ze tegenkomen.

Daarnaast moet er rekening gehouden worden met het feit dat studenten in het hoger onderwijs als volwassenen behandeld worden. Dit betekent dat een docent, studieloopbaanbegeleider of dyslexiebegeleider niet zonder uitdrukkelijke toestemming van de student gegevens over hem of haar mag uitwisselen met collega's. Dit geldt ook voor de inhoud van bijvoorbeeld een onderwijsovereenkomst die een student sluit met het decanaat. In deze overeenkomst staat genoteerd welke begeleidingsbehoefte de student aangeeft te hebben op het gebied van lessen, toetsing, organisatie en stage. De student zelf speelt, doordat dit niet doorgegeven wordt van de ene docent of begeleider naar de

andere, een belangrijke rol om ervoor te zorgen dat hij of zij de faciliteiten krijgt waar hij of zij recht op heeft en in de communicatie met docenten en begeleiders. Daarvoor zal rekening gehouden moeten worden met de houding van de student. Diegenen die niet gemakkelijk over hun beperking praten zouden bijvoorbeeld baat kunnen hebben bij assertiviteitstraining. Studenten die er geen moeite mee hebben zullen dit niet nodig hebben.

Een parallel kan hier ook getrokken worden met informatievoorziening. Diegenen die er geen moeite mee hebben om te praten over hun dyslexie en strijdbaar zijn zullen altijd aan de informatie komen die ze nodig hebben. Vooral studenten die introvert zijn zullen, ook volgens de Commissie Maatstaf, prijs stellen op vrijelijk beschikbare informatie.

2.4 Behoeften

In *Dyslexia, the self and higher education* (Pollak, 2005) beschrijft Pollak dat dyslecten binnen het hoger onderwijs behoefte hebben aan een “*level playing field*” (Singleton, 1999). Hiermee doelt hij op het beeld dat dyslecten hebben dat studiegenoten met veel groter gemak een studie doorlopen dan zichzelf. Van de cijfers voor tentamens, rapporten en essays worden vaak punten afgetrokken als er (te veel) spel- en taalfouten in voorkomen. Voor studenten die geen dyslexie hebben is dit aanvaardbaar, maar voor dyslecten kan dit een groot struikelblok vormen. Voor studenten met dyslexie kan een “*level playing field*” worden gecreëerd door deze zaken te negeren of minder zwaar te bestraffen en de beoordeling te richten op de ideeën die in een rapport of essay naar voren worden gebracht.

Daarnaast wordt er in academische kringen vaak prijs gesteld op een lineaire gedachtegang binnen een essay, voor dyslecten is dit vaak lastiger dan voor mensen zonder dyslexie. Dit zou omzeild kunnen worden door alternatieve manieren van toetsing. Welke vorm hieraan gegeven zou kunnen worden, kan besproken worden met studenten in dit onderzoek.

In de studie van Pollak hebben studenten van verschillende Engelse universiteiten tips geformuleerd voor hun onderwijsinstellingen. Ten eerste vonden de respondenten van het onderzoek het belangrijk dat alle studenten gescreend worden op dyslexie. De Commissie Maatstaf (2010) noemt dit ook in de aanbevelingen; de commissie raadt aan om studiekeuzegesprekken te voeren aan het begin van de studie. In deze gesprekken kan de

student begeleidingsbehoeften aangeven, waarbij deze vastgelegd worden. Daarbij gaven de studenten van Pollak aan dat het handig is om zich uniform als dyslect te kunnen identificeren, bijvoorbeeld door middel van een elektronische bibliotheekpas. Ook gaven ze aan dat docenten geïnformeerd moeten worden over welke van hun studenten dyslexie hebben. Het hiervoor genoemde zal het dispensereren van studenten met dyslexie faciliteren. Het is in Nederland, vanwege privacy wetgeving, echter niet mogelijk om informatie over beperkingen van studenten zonder uitdrukkelijke toestemming van de student zelf te verspreiden.

Een ander belangrijk punt is het niveau van de kennis over dyslexie van docenten, dit zou, volgens Pollak door middel van scholing geremedieerd moeten worden. Ook dit is een punt waar het rapport van de Commissie Maatstaf (2010) zich bij aansluit.

Het omzetten van tekst naar spraak werd door Pollaks respondenten als alternatief gezien voor geschreven instructies. Om dit te kunnen bewerkstelligen zouden om te beginnen alle studievoordighedenprogramma's digitaal aangeboden moeten worden. Behalve faciliteiten gaven de respondenten ook aan dat docenten gestructureerd les moeten geven, bij voorkeur met behulp van schema's. Ook werd het op prijs gesteld als docenten de studenten hand-outs aanboden. Dit zijn manieren die aansluiten bij wat van der Leij *compenseren* noemt; er worden manieren bedacht die ingaan op de sterke kanten van de studenten met dyslexie. Bij het omzetten van tekst naar spraak wordt het zwakke punt van dyslecten: lezen, vermeden en gecompenseerd.

Bovenal gaven Pollaks respondenten aan heil te zien in mondelinge vormen van toetsing, zoals discussies en presentaties. Ook op dit gebied vindt Pollak aansluiting bij van der Leij en de Commissie Maatstaf (2010).

2.5 Wettelijk kader

Volgens de wet hoger onderwijs (WHW, 2005) moet een hoger onderwijs instelling faciliteiten bieden voor studeren met een beperking. In beleidsnotities staat beschreven dat hoger onderwijsinstellingen werk moeten maken van inclusief beleid, dit houdt in dat:

...alle fasen van de beleidscyclus en op alle niveaus van beleidsvoering rekening wordt gehouden met verschillen tussen mensen met en zonder beperkingen met als doel dat mensen mét een beperking op gelijke voet kunnen meedoen en participeren in voorzieningen die door mensen zonder beperkingen gebruikt worden; er worden voor mensen met een functiebeperking dus zo min mogelijk aparte, afzonderlijk te gebruiken voorzieningen getroffen, maar waar mogelijk worden er voorzieningen getroffen die bijdragen aan deelneming aan de algemene voorzieningen.
(Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2005)

Een aantal van de aanbevelingen van de commissie Maatstaf zouden geïnterpreteerd kunnen worden als ingaan tegen bovengenoemde vorm van inclusie. De commissie geeft aan dat het goed is om aparte voorzieningen te treffen op het gebied van begeleiding en toetsing. Daarnaast beveelt het rapport aan om alternatieve leerroutes mogelijk te maken voor studenten met een beperking. Het rapport bevat wel de kanttekening dat de extra voorzieningen geen beeld moeten schetsen van het voortrekken of bovenmatig bevoordelen van studenten met een beperking.

Op een groot aantal punten zijn de bronnen het met elkaar eens. De conclusies van Pollaks onderzoek in Groot Brittannië sluiten grotendeels aan bij de conclusies en aanbevelingen van de Nederlandse bronnen. Op het vlak van het vormgeven van een inclusief beleid zijn er echter verschillen van inzicht.

Hoofdstuk 3: Methodologie

In dit hoofdstuk wordt er ingegaan op de methodologie van mijn onderzoek. Om te beginnen moet het duidelijk zijn wat mijn onderzoeksvraag en deelvragen zijn. Mijn hoofd (praktijk) vraag klinkt als volgt: *Wat zijn de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?* Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden gebruik ik de volgende deelvragen: hoe kunnen ik, en de school, het beste aan deze behoeften voldoen?; hoe kan dit ingepast worden in het vak “dyslexie en studievaardigheden”?; hoe kan dit ingepast worden in het bestaande Dyslexie beleid van hogeschool X. Nu de deelvragen bekend zijn ga ik verder in op mijn aanpak van dit onderzoek.

3.1 Welke onderzoeksvorm en waarom

Voor mijn onderzoek heb ik gekozen voor een actieonderzoek (Whitehead & McNiff, 2006). De reden waarom dit het beste bij dit onderzoek past is omdat het de mogelijkheid biedt om resultaten te vinden die van tevoren niet verwacht waren. Dit past goed bij mijn onderzoeksonderwerp omdat er nog niet veel over bekend is. Er zijn nog weinig uitkomsten van andere onderzoeken waarvan ik de validiteit kan onderzoeken in mijn onderwijspraktijk.

Daarnaast kan het zijn dat in de loop der tijd de behoeftes van de studenten naar dyslexiebegeleiding in het hoger onderwijs veranderen. Een actieonderzoek laat toe dat theorieën niet oneindig hetzelfde blijven en geeft ruimte voor diversiteit; wat er uit mijn onderzoek komt zal een beeld geven van wat er in mijn onderwijspraktijk geldt, studenten en onderwijsinstellingen in een andere situatie zullen waarschijnlijk andere resultaten uit een vergelijkbaar onderzoek krijgen. Een zinsnede uit *Action Research Living Theory* geeft dit mooi weer: “...while avoiding the temptation to present my own knowledge as binding.” (Whitehead & McNiff, 2006, p. 49)

3.2 Hoe data verzamelen, wie zijn erbij betrokken?

In periode 3 van het schooljaar vindt het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden” plaats. Dit keuzevak wordt bijgewoond door studenten die een dyslexieverklaring hebben en deze hebben overlegd aan de studentendecaan. Het is een groep van zesentwintig studenten van ongeveer zeventien tot tweeëntwintig jaar oud. Er zijn acht bijeenkomsten. Deze bijeenkomsten bestaan uit een gedeelte instructie en uitleg van faciliteiten die op de hogeschool aanwezig zijn en een gedeelte groepsdiscussies. Tijdens deze

groepsdiscussies zullen zaken aan de orde komen als: “Wat herkennen wij in elkaar?”; “Hoe kunnen wij met dyslexie omgaan op de hogeschool?” en, “Op welke manieren kan de hogeschool ons ondersteunen?” Dit laatste kan vertaald worden naar: “Welke begeleidingsbehoeften hebben wij?” Na afloop van dit keuzevak leveren de studenten een portfolio in wat tijdens de periode is bijgehouden. In dit portfolio reflecteren de studenten op de thema’s van de lessen.

3.3 Analyse

Tijdens de bijeenkomsten van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” zullen discussies plaatsvinden (bijlage 6). Naar aanleiding van deze discussies en oefeningen die in de lessen gedaan worden, stellen de studenten elk een portfolio samen. In dit portfolio reflecteren ze op de manier waarop de in de lessen behandelde technieken voor hen werken en de theorieën op zichzelf van toepassing zijn.

Naast de reflectie die de studenten schrijven over hun ervaringen in de groepsdiscussies, zal er van een aantal van de discussies zelf een video-opname gemaakt worden. Hetgeen er door de respondenten in de video gezegd wordt zal gebruikt worden om de uitkomsten van de reflecties van de studenten te valideren. Als er uit de opgenomen discussie iets anders blijkt dan uit de geschreven zelfreflectie, kan dit iets zeggen over de betrouwbaarheid van de discussie of de reflectie.

3.4 Afwegingen

Ik heb ervoor gekozen om video-opnames te maken in plaats van alleen audio opnames, omdat dit het gemakkelijker maakt om te ontdekken wie wat heeft bijgedragen aan de discussie. De validiteit wordt hierdoor vergroot. Van eerdere ervaringen met geluidsopnames heb ik geleerd dat het moeilijk kan zijn om te ontcijferen wat er gezegd wordt als de geluidsopname niet optimaal is. Vooral als meerdere mensen door elkaar heen praten is het lastig te ontcijferen wat er door wie gezegd wordt (Zuilen, 2006) Met de hulp van video kan gezien worden wie er aan het woord is. Zo kan ook gecontroleerd worden of iedereen binnen een groep de kans heeft gehad om zijn of haar mening te geven. Het gevaar van discussies is dat vooral de studenten die mondiger zijn veel aan het woord zijn tijdens de discussies. Hierdoor zou een vertekend beeld kunnen ontstaan van de algemene meningen van studenten in de groep. Door de video-opnames te gebruiken kan ik beter zien wat de minder mondige studenten aan de discussie bijdragen.

Door, naast de uitkomsten van discussies, ook gebruik te maken van portfolio's (zie bijlages 1 en 2) van studenten worden niet alleen de meningen van de mondige studenten weergegeven, maar ook de meningen van studenten die het lastiger vinden hun mening te laten horen in een discussie.

Ongeveer de helft van de studenten die deelnemen aan het keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" heeft aangegeven liever niet gefilmd te worden. Bij het indelen van discussiegroepjes zal hiermee rekening worden gehouden. De discussies van de groepjes die wel gefilmd willen worden zullen op video worden opgenomen, de discussies van de andere groepjes zullen niet worden vastgelegd.

Per thema zal er een Excel-bestand aangelegd worden waarin topics die in bovengenoemde portfolio's en discussies naar voren komen in worden geregistreerd. Door middel van deze Excel bestanden zal een kwantitatieve analyse gemaakt worden over welke topics het meest voorkomen. Als een bepaald topic, of synoniemen ervan, door veel studenten in een vergelijkbare context genoemd wordt dan zal dit betekenen dat veel studenten dit belangrijk vinden.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Tijdens de voornoemde groepsdiscussies zullen studenten hun eigen meningen geven over hun behoeften op het gebied van dyslexiebegeleiding. Om ervoor te zorgen dat deze groepsdiscussies gebruikt kunnen worden voor dit onderzoek, zullen de groepen studenten discussiepunten aangeleverd krijgen. Deze discussiepunten zullen helpen om reacties uit te lokken die relevant zijn voor dit onderzoek.

Bij het analyseren van het videomateriaal zal er onder andere gelet worden op het feit of meerdere studenten binnen de groep het met elkaar eens waren. Ook zal er gekeken worden of alle leden van een discussiegroep aan het woord komen. Mocht dit niet het geval zijn dan kan daar rekening mee worden gehouden bij het indelen van de groepen tijdens een volgende bijeenkomst.

Ook zullen de resultaten uit de discussies vergeleken worden met de opmerkingen die de studenten hebben geschreven in hun portfolio's. Aangezien de studenten in een portfolio alleen hun eigen mening geven, zal hier geen rekening gehouden hoeven worden met hoeveel studenten aan het woord zijn in een groepsdiscussie.

De bovenstaande procedure zal de resultaten betrouwbaarder maken omdat op deze manier nagegaan kan worden of een opinie breed gedragen wordt. Als weinig studenten het met een mening eens zijn zal dit betekenen dat het probleem wat besproken wordt niet over het algemeen als probleem wordt beschouwd.

3.6 Ethiek

Aan het begin van de periode zal er een brief (bijlage 5) uitgedeeld worden waarin de studenten kunnen aangeven of hun gegevens, anoniem, gebruikt mogen worden voor dit onderzoek. Daarnaast zullen er tijdens de bijeenkomsten van studenten met dyslexie video opnames gemaakt worden om hetgeen wat gezegd wordt vast te leggen. Er zullen echter studenten zijn die liever niet gefilmd worden. Om hier mee om te kunnen gaan tijdens de bijeenkomsten zullen er briefjes worden uitgedeeld waarop de studenten het kunnen aangeven als ze geen bezwaar hebben tegen het vastgelegd worden op video. Het staat de studenten vrij om deze briefjes niet in te vullen en zo aan te geven dat ze niet gefilmd willen worden. Tijdens bijeenkomsten die hierop volgen zal er rekening worden gehouden met wat de studenten hebben aangegeven. Dit kan gebeuren door bijvoorbeeld bij groepsdiscussies rekening te houden met de groepsindelingen. De studenten die niet gefilmd willen worden kunnen dan bij elkaar in een groep en de studenten die er geen bezwaar tegen hebben kunnen samen in een groep. Op het niveau van begeleiding van de discussies zal het wel of niet gefilmd worden geen invloed hebben. De docent loopt bij alle groepen evenveel langs.

De gegevens uit de portfolio's zullen vertrouwelijk behandeld worden. In dit onderzoek zal geen van de studenten bij naam genoemd worden. In de lessen is aan de studenten deze anonimiteit beloofd. Daarnaast hebben de studenten een brief gekregen en ondertekend waarin ze aan kunnen geven of ze wel of geen bezwaar hebben tegen het gebruik van hun gegevens voor onderzoek.

Hoofdstuk 4: Datapresentatie

In dit hoofdstuk worden de data gepresenteerd die verzameld zijn voor dit onderzoek. De data in dit hoofdstuk zullen het mogelijk maken om mijn onderzoeks- en deelvragen in het hierop volgende hoofdstuk te beantwoorden. Om duidelijkheid te verschaffen in welke data van belang zijn volgen hieronder mijn onderzoeksvragen:

Onderzoeksvraag

- Welke begeleidingsbehoeften hebben studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?

Deelvragen

- Hoe kunnen ik, en hogeschool X, het beste aan deze behoeften voldoen?
- Hoe kan dit ingepast worden in het vak “dyslexie en studievaardigheden”?
- Hoe kan het beleid op hogeschool X aangepast worden om opleidingen studeerbaarder te maken voor studenten met dyslexie?

Om te zien welke begeleidingsbehoeften studenten met dyslexie in het hoger onderwijs hebben, worden in dit hoofdstuk verschillende zaken op een rijtje gezet. Er komt in dit hoofdstuk naar voren welke problemen de studenten ervaren, welke talenten ze hebben, hoe ze zijn voorbereid op studeren met dyslexie en hoe ze de huidige vorm van begeleiding beoordelen. Ook zal er ingegaan worden op welke wensen de studenten hebben op het gebied van begeleiding, en hoe er rekening gehouden wordt met hun beperking.

4.1 Problemen van studenten met dyslexie

Om te kunnen bepalen of de leerstof van het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden” aansluit bij de wensen van de deelnemers, moet er eerst een beeld verkregen worden van de moeilijkheden die studenten met dyslexie tegenkomen. Daarnaast kan er ook gekeken worden naar de zaken waar de studenten aangeven goed in te zijn. In de onderstaande figuren zijn de problemen opgesplitst in drie categorieën: lezen, schrijven en overig. De data die hiervoor gebruikt zijn, zijn vergaard met het formulier wat teruggevonden kan worden in bijlage 1.

Figuur 1: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; lezen

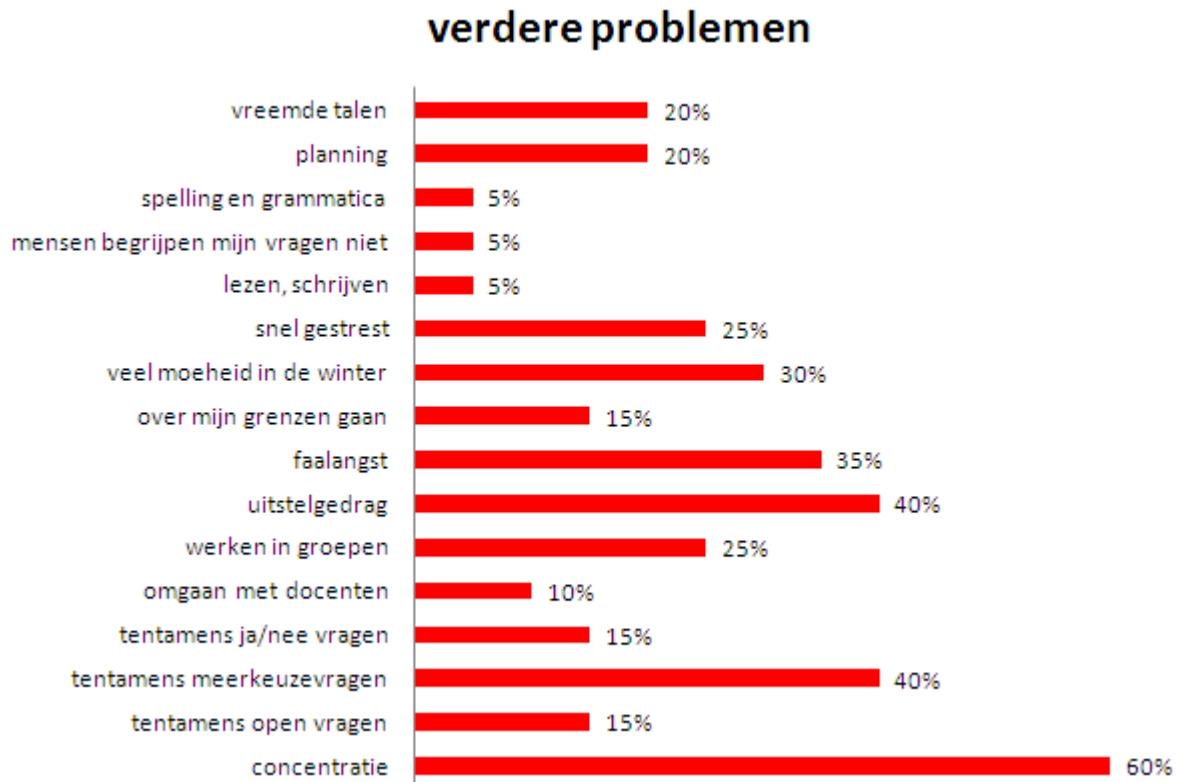
In Figuur 1: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; lezen is zichtbaar dat de meeste deelnemers hebben aangegeven moeite te hebben met het omgaan met grote hoeveelheden tekst. Dit hangt samen met leessnelheid. Als een student niet snel genoeg kan lezen, wordt het automatisch moeilijk om grote hoeveelheden tekst te verwerken.

Figuur 2: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; schrijven

Er kan een parallel getrokken worden tussen wat in Figuur 2: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; schrijven te zien is en wat Figuur 1: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; lezen toont. Het grootste probleem voor studenten met dyslexie op het gebied van schrijven is het schrijven van

verslagen. Als er een verslag ingeleverd moet worden, gaat het meestal om een aanzienlijke hoeveelheid tekst. De studenten geven aan dat grote hoeveelheden tekst zowel bij het lezen als bij het schrijven problematisch zijn. Daarnaast geeft een kleinere groep deelnemers aan dat foutloos schrijven een probleem is.

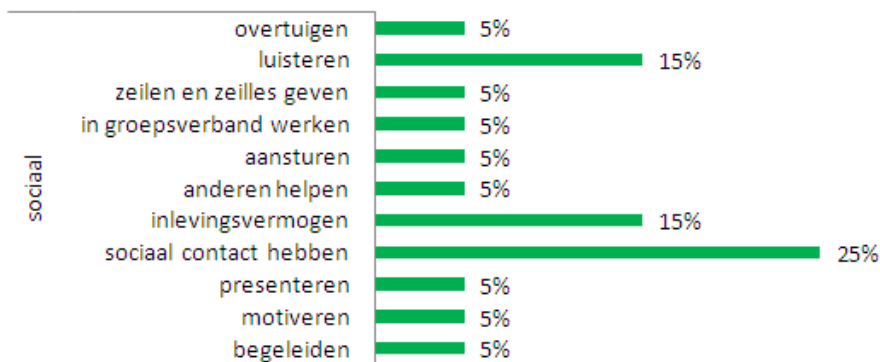
Figuur 3: de moeilijkheden waar studenten met dyslexie tegenaan lopen; overig

Veel van de deelnemers hebben aangegeven ook problemen te hebben op andere gebieden. Sommige van de bovenstaande gebieden zijn direct gerelateerd aan dyslexie, andere niet. De problemen met multiple choice toetsen en tentamens met open vragen vormen samen een groot probleem. Deze punten zijn respectievelijk door 40% en door 15% van de deelnemers aangegeven als probleemgebied. Van de probleemgebieden die niet direct aan dyslexie gerelateerd zijn, vormen de punten concentratie, uitstelgedrag, planning en faalangst problemen voor het grootste aantal deelnemers.

4.2 Talenten van studenten met dyslexie

Behalve problemen heeft iedereen ook sterke kanten. Voordat er ingegaan wordt op de inhoud van het keuzevak “dyslexie en studievoordelen” is het handig om te zien op welke gebieden studenten zich zelfverzekerd voelen en wat de talenten zijn die ze kunnen inzetten om hun zwakke kanten te compenseren.

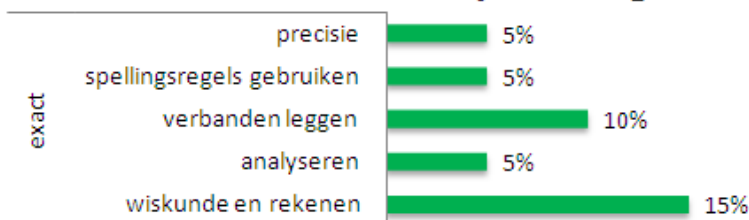
talenten op sociaal gebied

Figuur 4: talenten op sociaal gebied

Zoals Figuur 4: talenten op sociaal gebied laat zien geeft een groot aantal deelnemers aan het keuzevak “dyslexie en studievvaardigheden” aan goed te zijn op sociaal gebied. Het generieke “sociaal contact hebben” wordt door een groot deel van de studenten als een sterk punt van zichzelf gezien, daarnaast hebben veel van de deelnemers ook een talent voor luisteren en hebben ze een groot inlevingsvermogen.

talenten op exact gebied

Figuur 5: talenten op exact gebied

overige talenten

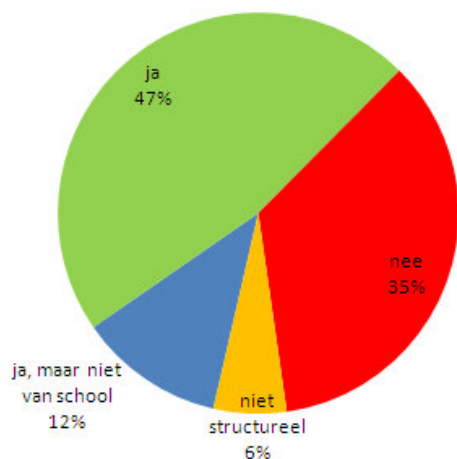
Figuur 6: talenten, overig

Zoals in de bovenstaande figuren gezien kan worden zijn de talenten die de deelnemers aangaven te hebben zeer divers. Bijna geen van de respondenten aangeeft een talent te hebben op taalgebied, dit afgezien van 10% van de deelnemers die aangeeft goed te zijn met spellingsregels.

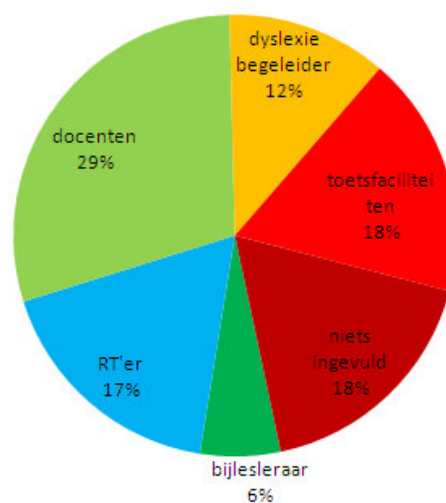
4.3 Achtergrond van studenten met dyslexie

Nu duidelijk is waar de studenten aangeven waar hun moeilijkheden en talenten liggen, is het ook interessant om te zien welke ervaring ze in het vooronderwijs hebben opgedaan op het gebied van dyslexiebegeleiding. Eén van de factoren die van invloed is op hoe nuttig de studenten de lessen vinden is de begeleiding die de studenten hebben gekregen op de vooropleidingen; er zijn studenten die in het verleden intensieve begeleiding hebben gehad en studenten die pas sinds kort een dyslexieverklaring hebben en dus nog nooit met begeleiding op het gebied van dyslexie te maken hebben gehad.

Dyslexiebegeleiding ontvangen in middelbaar onderwijs

begeleid door:

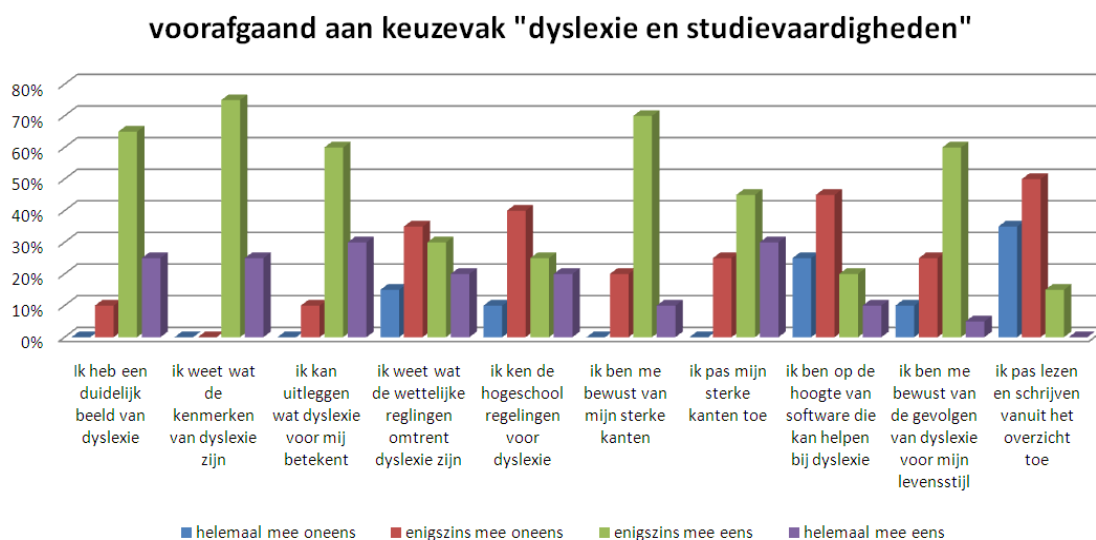
Figuur 7: inventarisatie dyslexiebegeleiding vooronderwijs

Het blijkt dat een meerderheid van vijftien procent al enige vorm van dyslexiebegeleiding heeft gehad tijdens hun middelbare school periode. Het blijkt ook dat een aantal van de deelnemers het krijgen van toetsfaciliteiten wel als begeleiding hebben ervaren en een aantal van de deelnemers niet.

4.4 Huidig programma “dyslexie en studievaardigheden”

Om te zien of het huidige programma aansluit bij de situatie van de studenten is het handig om de module evaluatie van de module “dyslexie en studievaardigheden” onder de loep te nemen. In onderstaande figuren kan gezien worden hoe de studenten die hebben deelgenomen aan de module oordeelden over hun kennis over zaken voorafgaand aan de module en na afloop van de module. In de onderstaande grafieken wordt met blauwe balken aangegeven hoeveel studenten gezegd hebben niets van een onderwerp te weten, de paarse balken geven aan hoeveel studenten hebben aangegeven veel van een

onderwerp te weten. De rode en groene balken geven aan dat de student vindt dat hij of zij respectievelijk weinig of redelijk wat kennis over het onderwerp heeft.

Figuur 8: nulmeting perceptie van eigen kennis van deelnemers voor het begin van keuzevak "dyslexie en studievoordigheden"

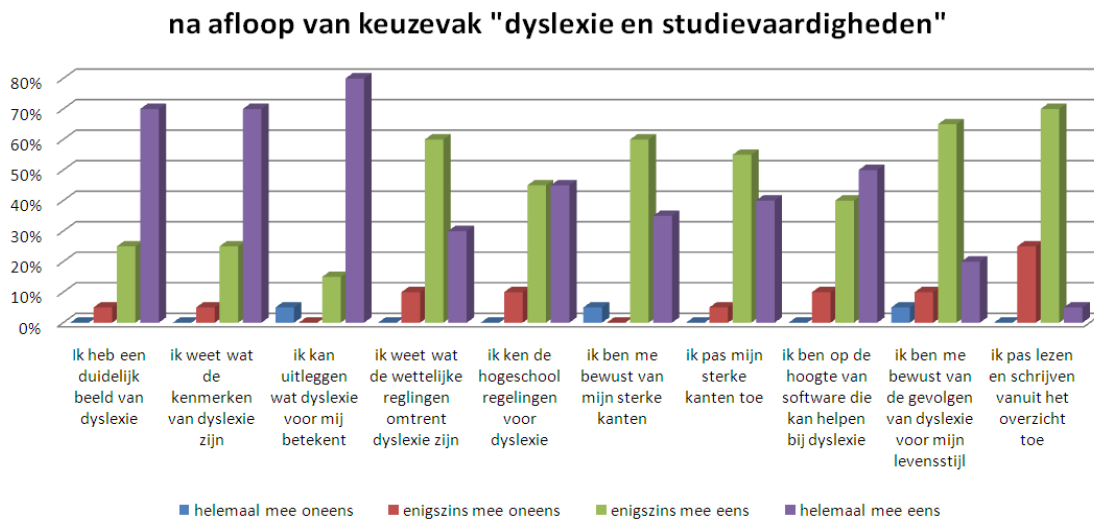
In Figuur 8: nulmeting perceptie van eigen kennis van deelnemers voor het begin van keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" kan gezien worden dat de deelnemers aan het keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" vooral veel kennis misten op het gebied van wettelijke regelingen omtrent dyslexie. Vijftig procent van de deelnemers geeft aan er geen of weinig kennis over te hebben, de andere helft geeft aan er redelijk wat of veel vanaf te weten. Bij het item "hogeschoolregelingen omtrent dyslexie" wordt eenzelfde beeld duidelijk: de helft van de deelnemers weet er weinig of niets vanaf, de andere helft voelt zich beter geïnformeerd.

De kennis over software die kan helpen met het omgaan met dyslexie geeft een iets dramatischer beeld: zeventig procent van de deelnemers geeft aan weinig of niets van dergelijke software af te weten, tegenover dertig procent die zegt dat ze op zijn minst een beetje over het onderwerp weten.

Over het onderwerp "lezen en schrijven vanuit het overzicht" blijkt dat het een nieuw onderwerp is voor de meeste deelnemers: 85% van de deelnemers geeft aan er weinig of niets van te weten.

Het is interessant om te zien hoe de deelnemers aan het einde van het keuzevak dachten over hun eigen kennis over bovenstaande zaken (Figuur 8: nulmeting perceptie van eigen kennis van deelnemers voor het begin van keuzevak "dyslexie en studievoordigheden"). Over de hele linie kan gezien worden dat, zoals verwacht mag worden, er een verschuiving is van

de blauwe en rode balken naar de groene en paarse balken. Dit betekent dat de studenten naar hun eigen gevoel over de hele linie iets geleerd hebben van het keuzevak.

Figuur 9: meting perceptie van eigen kennis van deelnemers aan keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" bij eindevaluatie.

Als we inzoomen op de zaken die hierboven zijn uitgelicht kunnen we het volgende zien: Over de wettelijke regelingen omtrent dyslexie gaf 90% van de deelnemers aan redelijk tot veel te weten. Dit is een grote verbetering ten opzichte van vijftig procent voorafgaand aan het keuzevak.

Wederom kan bij het onderwerp "hogeschoolregelingen" een vergelijkbaar beeld worden gezien: 90% van de studenten geeft aan redelijk veel tot veel kennis over het onderwerp te hebben.

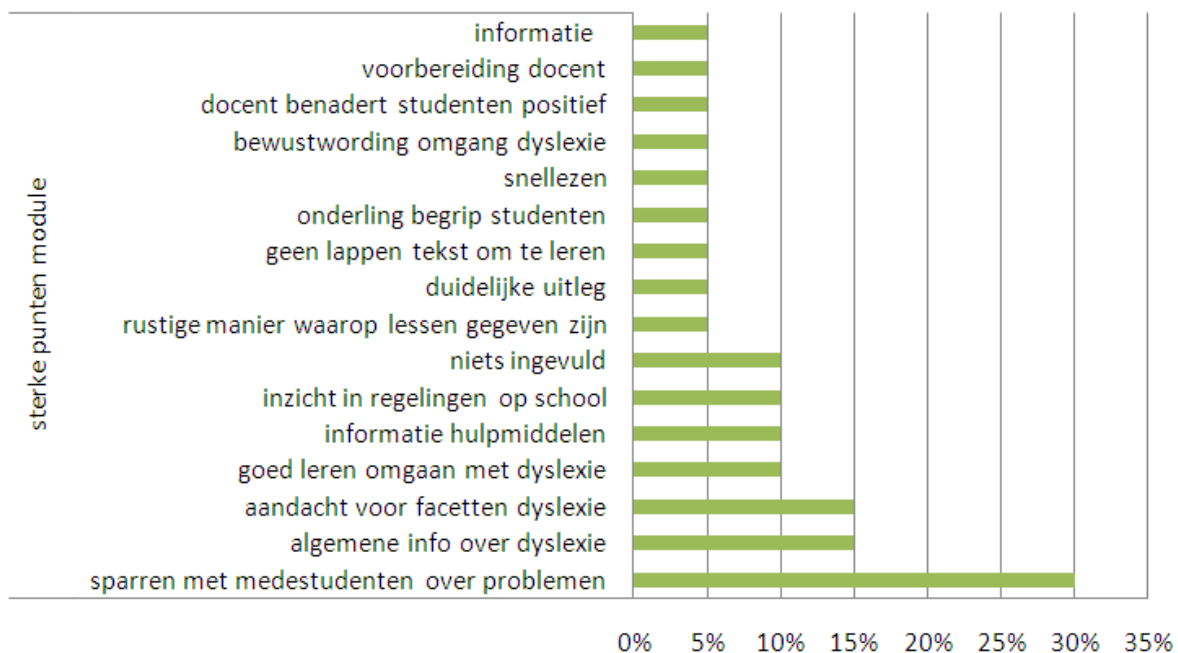
Er is een dramatische verbetering te zien in het item over software die kan helpen bij het studeren met dyslexie. Waar uit de startmeting naar voren kwam dat er erg weinig kennis was over software die kan helpen bij studeren met dyslexie geeft negentig procent van de deelnemers aan het einde van de module aan redelijk tot veel kennis erover te hebben, tegenover dertig procent voorafgaand aan het keuzevak.

Ook op het gebied van "lezen en schrijven vanuit het overzicht" valt een verbetering te zien. Het aantal deelnemers wat aangegeven heeft veel van het onderwerp te weten is met 5% echter laag.

Hoewel uit de bovenstaande figuren al blijkt hoe de deelnemers denken over hun eigen kennis over de inhoud van het keuzevak, zal er ook gekeken moeten worden naar wat de studenten goed en minder goed vonden aan het keuzevak. Uit Figuur 10: de sterke punten van het keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" volgens de deelnemers wordt duidelijk dat een groot deel van de deelnemers aan het keuzevak "dyslexie en studievoordigheden"

het prettig vindt om samen met anderen te discussiëren over dyslexie. De meeste deelnemers gaven dit aan als “sparren met medestudenten”; daarnaast heeft ook het punt “onderling begrip studenten” hiermee te maken. Als deze punten bij elkaar opgeteld worden, komt dit op een totaal van 35% van de deelnemers die dit prettig vond. Hoewel het een groot deel is, is het nog steeds een minderheid. De andere 65% van de deelnemers heeft niet expliciet aangegeven het discussiëren over de beperking prettig te vinden. Dit betekent echter niet per se dat het door deze deelnemers als onprettig wordt ervaren.

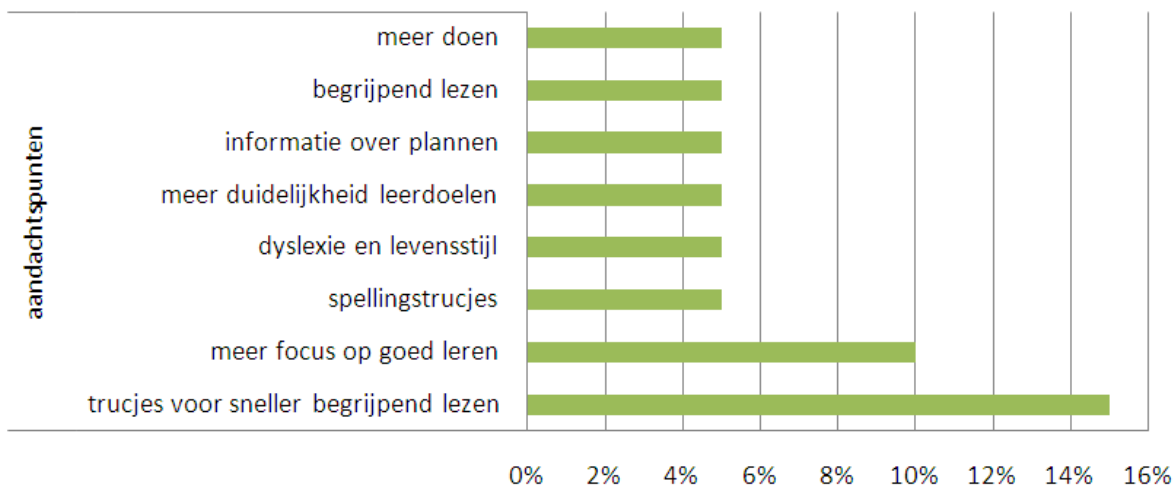
sterke punten module

Figuur 10: de sterke punten van het keuzevak "dyslexie en studievoordigheden" volgens de deelnemers

Naast de sterke punten van de module moet er ook gekeken worden naar wat de deelnemende studenten graag anders hadden willen zien aan het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden”, meer hierover kan gelezen worden uit Figuur 11.

aandachtspunten module

Figuur 11: de punten waarop het keuzevak "dyslexie en studievvaardigheden" kan verbeteren volgens de deelnemers

Zoals hierboven duidelijk wordt, hechten de deelnemers veel belang aan begrijpend lezen, ook het punt wat door de studenten "meer focus op goed leren" genoemd wordt, kan hieronder geschaard worden. Als deze punten bij elkaar opgeteld worden, gaat het om 30% van de deelnemers die hier meer aandacht voor hadden gewild. Hoewel een groot deel van de studenten heeft aangegeven moeite te hebben met plannen, is er slechts een minderheid van de studenten die er meer aandacht voor zou willen hebben in het keuzevak.

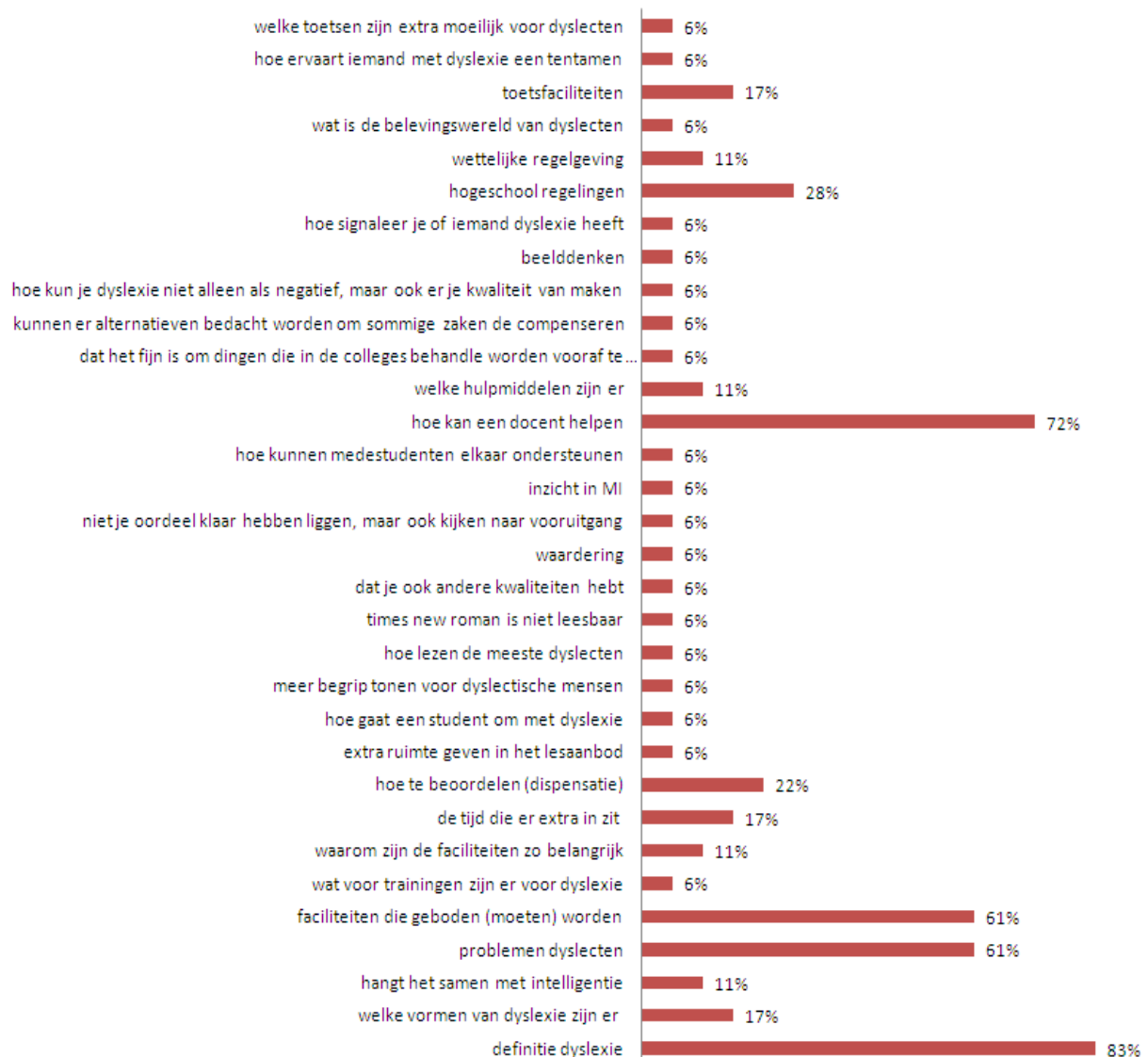
Ook in discussies tijdens de bijeenkomsten van het keuzevak is er gesproken over de zaken waar de deelnemers behoefte aan hebben. De uitkomsten hiervan geven een beeld dat vergelijkbaar is met de uitkomsten uit de vragenlijsten. De zaken die hieruit naar voren komen zijn zeer divers. Sommige studenten willen graag begeleid worden met het plannen van hun studie. Anderen willen graag veel oefenen met begrijpend lezen. Een andere groep wil graag beter leren spellen en op dat gebied begeleid worden. Ook is er een groep die aangeeft meer te willen weten over hoe ze over hun beperking kunnen communiceren en hoe ze begrip ervoor kunnen kweken onder medestudenten, bij groepswork, en bij docenten in de lessen. Waar veel deelnemers het wel over eens zijn, is dat ze het prettig vinden om de focus van de begeleiding te houden op hun talenten. Ze geven aan dat ze verder willen ontdekken hoe ze hun talenten kunnen inzetten om hun beperking te compenseren.

4.5 Wensen van studenten met dyslexie

Tijdens de bijeenkomsten kwam het regelmatig voor dat studenten aangaven tegen

onbegrip van docenten aan te lopen. Aangezien het kennisniveau over dyslexie van docenten gerelateerd is aan het beleid van de hogeschool, is het interessant om te zien welke kennis ze tekort komen volgens studenten met dyslexie. Hieronder volgt een overzicht van de wensen op het gebied van scholing van docenten over dyslexie.

wensen studenten scholing docenten

Figuur 12: wat willen studenten met dyslexie dat docenten weten over hun beperking.

Zoals Figuur 12: wat willen studenten met dyslexie dat docenten weten over hun beperking. toont, zijn er een aantal zaken die eruit springen waar het gaat om onbegrip dat studenten ervaren in het gedrag van docenten. Verreweg de meeste deelnemers merken dat docenten een tekort hebben aan kennis over wat dyslexie inhoudt. Op de tweede plaats komt het gebrek aan kennis over hoe een docent een student met dyslexie kan ondersteunen. Daarna komen, op een gedeelte derde plaats, kennis over dyslexiefaciliteiten op de hogeschool en kennis over welke problemen dyslecten tegenkomen. Bij de kennis over dyslexiefaciliteiten kan ook het kopje “toetsfaciliteiten”

worden opgeteld; 17% van de deelnemers zou graag zien dat docenten hier meer over zouden weten.

Verder geeft het bovenstaande figuur een goed beeld van de wensen van de studenten.

4.6 Dispensatie en compensatie

Een ander punt wat tijdens de bijeenkomsten van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” vaak door de deelnemers genoemd werd, is dispensatie. Voor veel deelnemers vormt dit ook een belangrijke motivatie om deel te nemen aan dit keuzevak. Voor het verkrijgen van dispensatie is in veel gevallen het volgen van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” een voorwaarde. Zo kunnen studenten met dyslexie op een aantal afdelingen van hogeschool X vrijstelling krijgen voor een toets Nederlandse spelling en grammatica als ze aan dit keuzevak deelnemen. Dit laatste heeft op een aantal momenten tot verontwaardigde reacties geleid van studenten die deze regeling niet kenden.

Bij een discussiepunt over welke faciliteiten de deelnemers wensten, waarbij hen gevraagd werd de wensen in te delen in drie categorieën: dispensatie, compensatie en remediering, kwam uit de discussies van de meeste groepjes dat dispensatie de populairste categorie was. De meeste gaven niet aan volledige vrijstelling voor een vak te willen krijgen, behalve voor een vak over Nederlandse spelling en grammatica. Wel werd er veel gesproken over lichtere beoordeling, of het negeren van spel- en taalfouten in toetsen en rapporten. Ook de omvang van rapporten werd besproken, waarbij een aantal van de deelnemers aangaven het lastig te vinden om aan de omvangseisen van een rapport te voldoen. Wel gaf een grote groep van de deelnemers aan een rapport als toetsvorm te prefereren boven een tentamen. Vooral rapporten die samen met een groep geschreven moeten worden werden als positief ervaren.

Ook op een ander punt waren er sterke reacties: de meeste deelnemers aan het keuzevak gaven op een vraag van de docent over faciliteiten die hen al geboden werden aan dat ze gebruik konden maken van aparte toetslokalen en verlengde toetstijd. Een aantal van de studenten gaf echter aan dat zij deze mogelijkheid niet kregen. Deze studenten waren unaniem in hun oordeel dat zij dezelfde faciliteiten moeten krijgen als andere studenten.

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk geef ik aanbevelingen waarmee een verbeterslag gemaakt kan worden in het dyslexiebeleid van hogeschool X. Dit doe ik door antwoorden te geven op mijn onderzoeksvraag en deelvragen.

Als eerste ga ik in paragraaf 5.1 in op de begeleidingsbehoeften van de studenten. Vervolgens geef ik in paragraaf 5.2 mijn aanbevelingen op het gebied van hoe hogeschool X kan voldoen aan de begeleidingsbehoeften die ik heb beschreven in de eerste paragraaf. In paragraaf 5.3 bespreek ik hoe het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” hieraan bij kan dragen. Ten slotte beschrijf ik hoe het dyslexiebeleid van hogeschool X verbeterd kan worden.

Voor alle volledigheid staan hieronder nogmaals de onderzoeksvraag en deelvragen die ik zal beantwoorden in dit hoofdstuk.

Onderzoeksvraag:

- Welke begeleidingsbehoeften hebben studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?

Deelvragen:

- Hoe kunnen ik, en hogeschool X, het beste aan deze behoeften voldoen?
- Hoe kan dit ingepast worden in het vak “dyslexie en studievoordigheden”?
- Hoe kan het beleid op hogeschool X aangepast worden om opleidingen studeerbaarder te maken voor studenten met dyslexie?

5.1 Begeleidingsbehoeften

De onderzoeksvraag die ik heb gesteld is: *welke begeleidingsbehoeften hebben studenten met dyslexie in het hoger onderwijs?* Hierop is geen eenduidig antwoord, aangezien de behoeften van studenten zeer divers zijn. Van der Leij (2003) stelt dat facilitering kan plaats vinden op basis van remediering, compensatie en dispensatie.

Studenten die belang hechten aan remediering kunnen winst halen uit het volgen van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden”. Hierbij moet ik aantekenen dat, om de studenten zo goed mogelijk te begeleiden, aanpassingen moeten worden gemaakt in het keuzevak. Mijn aanbevelingen, zoals flexibiliteit in het programma en de capaciteit van de lessen bespreek ik in paragraaf 5.3.

Voor studenten die waarde hechten aan het compenseren van hun problemen door zaken waar ze goed in zijn, kunnen bijvoorbeeld geschreven teksten door gesproken teksten worden vervangen (Leij, 2003). Om dit te faciliteren moeten alle lesmaterialen digitaal aangeboden worden. Vervolgens kan tekst-naar-spraak software deze teksten voorlezen. Meer hierover kan teruggevonden worden in paragraaf 5.4.

Om te voldoen aan de behoeften van studenten met dyslexie moeten er alternatieven aangeboden worden voor traditionele, geschreven, tentamens. Aangezien veel van de respondenten in dit onderzoek hebben aangegeven talent te hebben op sociaal gebied, zou er moeten worden gekeken naar de mogelijkheden voor mondeling toetsen, waarbij er contact is tussen een examinerator en de student. Veel van de respondenten in dit onderzoek geven aan goed te kunnen luisteren en om hierop in te spelen zouden studenten de mogelijkheid moeten krijgen om bij tentamens gebruik te maken van tekst-naar-spraak software. De moeilijkheden die studenten met dyslexie hebben met lezen worden zo gecompenseerd.

Uit mijn onderzoek is gebleken dat studenten met dyslexie op hogeschool X het meest behoefte hebben aan begrip van hun docenten voor hun dyslexie. Hierbij komt naar voren dat docenten nog niet genoeg weten over dyslexie en er zodoende geen voldoende rekening mee kunnen houden. De respondenten van dit onderzoek geven aan dat docenten vaak lesgeven op een manier die voor hen niet goed te volgen is. De oplossing voor dit probleem is om docenten voor te lichten over het lesgeven aan studenten met dyslexie. Op deze manier wordt een studie studeerbaarder voor dyslectische studenten. Bovendien is het van belang dat naast studenten ook de docenten op de hoogte zijn van dispensatieregels en deze ook toepassen. Ook dit kan bijdragen aan studiesucces voor deze doelgroep.

Nu duidelijk is op welk gebied de behoeften van studenten met dyslexie liggen, ga ik in de volgende paragraaf in op hoe er aan deze behoeften kan worden voldaan.

5.2 Voldoen aan behoeften

Mijn eerste deelvraag is hoe hogeschool X aan de behoeften van dyslectische studenten kan voldoen en hoe ik hier zelf aan kan bijdragen. Dit kan ik doen door een adviserende functie binnen mijn instelling te gaan bekleden en in deze hoedanigheid niet alleen een aanspreekpunt te zijn voor studenten, maar ook voor docenten. Hogeschool X heeft

namelijk een specialist nodig die advies kan uitbrengen over kwesties die met dyslexie te maken hebben. Deze adviserende functie kan ik vervullen voor zowel docenten als studenten. Hoewel er voor studenten al een plek is waar advies ingewonnen kan worden in de vorm van het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”, is er voor docenten geen vast aanspreekpunt. Daarom zie ik het, als dyslexiespecialist, als mijn verantwoordelijkheid om deze adviestaak binnen de organisatie in te nemen. Er moet een cursus ontworpen worden voor docenten waarin ze meer te weten kunnen komen over omgaan met dyslectische studenten; meer hierover beschrijf ik in paragraaf 5.4.2. De afdeling “onderwijs en kwaliteit” van hogeschool X, die professionaliseringscursussen aanbiedt aan docenten, is de uitgelezen afdeling om de verantwoordelijkheid voor deze cursus op zich te nemen.

Concluderend zijn docenten beter in staat om aan de begeleidingsbehoeften van studenten met dyslexie te voldoen als zij meer over deze beperking weten. Studenten zijn beter in staat om succesvol een studie te doorlopen als zij leren omgaan met hun handicap en leren hoe zij optimaal van hun talenten gebruik kunnen maken. Hoe dit in het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden” ingevuld kan worden staat verder uitgelegd in de volgende paragraaf.

5.3 Keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”

Uit de resultaten van mijn onderzoek blijkt dat niet alle onderdelen van het keuzevak aansluiten bij de wensen van de deelnemers. Hierbij moet ik wel de kanttekening plaatsen dat het kan zijn dat (zoals bij actie-onderzoek het geval kan zijn) de groep van de afgelopen periode andere wensen en verwachtingen had dan andere groepen zullen hebben. Er zal een manier gevonden moeten worden om met de verschillen in wensen en verwachtingen om te gaan. Dit vraagstuk kan worden opgelost door het programma van het keuzevak flexibeler te maken, waardoor er beter ingespeeld kan worden op de behoeften van de keuzevakstudenten gedurende de periode.

De resultaten van mijn onderzoek tonen dat er in de afgelopen periode vanuit de studenten een grote vraag was naar oefening met technieken om de beperking te compenseren, met name om het begrijpend lezen te bevorderen. Voorbeelden van deze technieken zijn *speedreading*, lezen vanuit het overzicht en mindmappen (Hofmeester, 2004). Met andere woorden, er was behoefte aan remediering. De remediering werd vooral gewenst op het gebied van, wat de studenten noemden, “beter leren” en “leessnelheid”. Ik zou daarom de docenten van het keuzevak aanraden om in ieder geval

de mogelijkheid open te houden om meer tijd uit te trekken om de bovenstaande technieken te oefenen dan normaal ingepland is.

Mijn onderzoek toont daarnaast dat deelnemers aan “dyslexie en studievoordigheden” de aandacht in het keuzevak voor talenten, regelingen op de hogeschool en wettelijke regelingen waarderen. Ook ervaart een groot deel van deze studenten de mogelijkheid om oplossingen voor problemen en moeilijkheden die ze tegenkomen te bespreken met lotgenoten als positief. Daarbij moeten worden opgemerkt dat hoewel het geen meerderheid van de deelnemers betrof die expliciet aangaf de discussies als positief te ervaren, geen van de deelnemers heeft aangegeven het onprettig te vinden.

Een verbeterpunt van het keuzevak “dyslexie en studievoordigheden” is de capaciteit. Studenten met dyslexie moeten volgens de huidige regels van hogeschool X het keuzevak volgen om gebruik te kunnen maken van dispensatie voor sommige taalvakken. Op dit moment zijn er echter wachtlijsten voor het keuzevak. Het vak wordt nu in de derde en vierde periode van het studiejaar aangeboden. De capaciteit van het keuzevak zou vergroot kunnen worden, en daarmee de wachtlijsten verkleind, door het keuzevak ook in periode twee van het studiejaar aan te bieden. Als alle drie de docenten inzetbaar zijn in periode twee van het studiejaar, kunnen tot 90 meer studenten het keuzevak volgen. Daarnaast zouden meer studenten met dyslexie het keuzevak kunnen volgen als studenten die geen dyslexie hebben niet meer tot het keuzevak worden toegelaten. Om dit te bereiken moet het inschrijfproces bewaakt worden. Dit kan door alleen het decanaat of de coach de studenten in te laten schrijven voor het keuzevak. Hoe de inschrijving voor het keuzevak wordt geregeld moet worden vastgelegd in het dyslexiebeleid van hogeschool X. Ik zal verder ingaan op het dyslexiebeleid in de volgende paragraaf.

5.4 Beleid

Hoe kan het beleid op hogeschool X aangepast worden om opleidingen studeerbaarder te maken voor studenten met dyslexie?

In de datapresentatie (hoofdstuk 4) is te zien dat niet alle respondenten hetzelfde pakket aan moeilijkheden ervaren. Bovendien heeft niet elke student dezelfde talenten om de moeilijkheden te kunnen compenseren. Zoals Pollak (2005) beschrijft hebben studenten verschillende attitudes ten opzichte van hun beperking en ook ervaren zij hun beperking op verschillende manieren. Op dit moment is het dyslexiebeleid op hogeschool X een alomvattend pakket dat aan alle studenten met dyslexie wordt aangeboden. Mijn aanbeveling is om het aangeboden pakket aan faciliteiten van dispensatie, compensatie en remediering af te stemmen op de individuele student. Dit kan via een

onderwijsovereenkomst die studenten met dyslexie in het huidige beleid ook al aangaan met de decaan. In dat document wordt aangegeven welke moeilijkheden de student ervaart en welke faciliteiten er voor de student beschikbaar zijn. Een knelpunt van het huidige beleid is dat de student zelf over de onderwijsovereenkomst dient te communiceren met begeleiders en docenten. Er moet opener worden omgegaan met de onderwijsovereenkomsten om het voor de studenten met dyslexie gemakkelijker te maken om met hun beperking om te gaan, vooral voor de categorie studenten die er moeite mee heeft om over de beperking te communiceren (Pollak, 2005). Dit kan door in het studentvolgsysteem notities te maken die voor de docenten zichtbaar zijn. De student zal hier expliciet mee moeten instemmen, vanwege privacywetgeving. Een ideaal moment om dit aan te kaarten is het startgesprek.

5.4.1 startgesprekken

Aan het begin van het studiejaar vinden er startgesprekken plaats tussen docenten en aankomende eerstejaars studenten. Tijdens deze gesprekken kunnen de aankomende studenten aangeven of het sprake is van belemmerende omstandigheden, waaronder leerproblemen zoals dyslexie. Van deze gesprekken worden aantekeningen gemaakt in het studentvolgsysteem. Er wordt echter te weinig gebruik gemaakt van de mogelijkheden die deze aantekeningen bieden. Om deze informatie in het studentvolgsysteem op te kunnen nemen is echter expliciete toestemming van de aankomende student nodig. Deze toestemming kan tijdens het startgesprek worden gevraagd. Daarnaast zal hogeschool X een protocol moeten samenstellen over hoe er ethisch met de bovengenoemde informatie omgegaan moet worden.

Door de informatie uit het studentvolgsysteem moet elke docent te weten kunnen komen welke studenten dyslexie hebben, en met deze studenten bespreken hoe de student gefaciliteerd kan worden om de studie als studeerbaarder te ervaren.

5.4.2 Kennis van docenten

De respondenten van dit onderzoek gaven aan dat niet alle docenten genoeg weten over dyslexie. Dit resulteert in onbegrip tussen docenten en studenten. De docenten kunnen bijvoorbeeld de indruk hebben dat een student niet de capaciteiten heeft om een opleiding af te kunnen ronden, terwijl dit wel het geval is. Daarnaast weten docenten niet hoe ze in hun lessen rekening moeten houden met studenten met dyslexie. Zoals eerder genoemd kan een professionaliseringscursus, aangeboden via de afdeling Onderwijs en Kwaliteit,

een oplossing vormen voor dit probleem.

5.4.3 transparantie

Door een gebrek aan transparantie van het dyslexiebeleid en een dyslexiebeleid dat onvoldoende voorziet in de informatievoorziening komt het voor dat binnen een afdeling studenten van één opleiding faciliteiten aangeboden krijgen die studenten van een andere opleiding binnen dezelfde afdeling niet krijgen. Daarom moet allereerst het dyslexiebeleid worden omschreven in een eenduidig document dat voor iedereen binnen hogeschool X beschikbaar is. In dit document moet worden vermeld wat de wettelijke regels zijn op het gebied van studeren met dyslexie. Bovendien moet dit document aangeven hoe docenten de studeerbaarheid van een module of opleiding kunnen verbeteren voor studenten met dyslexie. Het document moet onder meer ingaan op praktische tips over het aanbieden van lessen en toetsen. Mijn advies is om daarnaast een checklist toe te voegen van gangbare regels op het gebied van dispensatie en een lijst van technieken op het gebied van remediering en compensatie. Een kanttekening die hier bij geplaatst moet worden is dat er nog weinig bekend is over technieken voor remediering en compensatie in het hoger onderwijs. Het zou goed zijn om in vervolgonderzoek hierop in te gaan. Er kan zo een lijst gecreëerd worden van *evidence-based* technieken.

Het transparante dyslexiebeleid moet vervolgens aan iedereen beschikbaar worden gesteld. Dit kan bereikt worden door het document te plaatsen op het intranet van hogeschool X. Dit beleidsdocument kan de basis vormen voor een verbeterd toetsbeleid.

5.4.3 Toetsbeleid

Er moet meer flexibiliteit worden gecreëerd op het gebied van het toetsen van studenten met dyslexie. Het gaat om de volgende twee aspecten: ten eerste kan er dispensatie worden geboden, en ten tweede compensatie. De student bespreekt met de decaan hoe de faciliteiten aan hem of haar aangeboden worden. Voordat de student van deze faciliteiten daadwerkelijk gebruik kan maken moeten ze worden vastgelegd in de onderwijsovereenkomst van de student.

Voor veel docenten is het op dit moment niet duidelijk wat dispensatie inhoudt: volgens velen zou dit volledige vrijstelling voor een vak betekenen. Andere interpretaties van dispensatie worden niet direct gezien. Ik adviseer om een consequent beleid te hanteren op het gebied van compensatie, en bijvoorbeeld spelfouten minder streng te beoordelen bij tentamens en schrijfopdrachten.

Wat compensatie betreft raad ik aan om alternatieve toetsvormen aan te bieden.

Toetsvormen die door veel studenten met dyslexie als extra lastig worden ervaren zijn meerkeuzetoetsen en toetsen met essayvragen. Voor studenten met dyslexie helpt het als er bij meerkeuzetoetsen de mogelijkheid wordt gegeven om een antwoord te motiveren.

Een alternatief voor een tentamen met essayvragen kan een mondeling tentamen zijn.

(Kleijnen, Steenbeek-Planting, & Verhoeven, 2008)

Samenvattend zijn de behoeften van studenten zeer divers. Hogeschool X heeft op een aantal gebieden de juiste stappen genomen om aan deze behoeften te voldoen. Er zijn echter gebieden waarop een kwaliteitsslag kan worden gemaakt. Deze kwaliteitsslag moet plaatsvinden zowel binnen het dyslexiebeleid van hogeschool X als binnen het keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”.

Hoofdstuk 6: Reflectie

In dit hoofdstuk ga ik in op welke ontwikkeling ik heb doorgemaakt in het doen van onderzoek. Behalve de invloed die mijn manier van onderzoeken heeft gehad op de uitkomsten zal ik ook ingaan op de invloed op mij als professional.

6.1 Onderzoek

In de discussies die ik in hoofdstuk 3 beschreven heb, kwamen vaak interessante zaken naar voren die ik kon gebruiken voor mijn onderzoek. Aan het begin van mijn onderzoek was het mijn doelstelling om mijn onderzoek te richten op het leren van een vreemde taal voor studenten met dyslexie. Omdat ik docent Engels ben, ben ik hierin zeer geïnteresseerd. Ik had verwacht dat studenten aan zouden geven dat ze moeite hadden met Engels en dat ze daar graag meer begeleiding in zouden krijgen. De keren dat ik dit als discussiepunt aan de studenten heb aangegeven, werd er niet uitgebreid op gereageerd. De reacties die ik op dit discussiepunt heb gehoord betroffen vooral de moeite die de studenten er altijd al mee hadden gehad en het feit dat ze er liever niet te veel energie meer in stopten. Aan de andere kant waren er ook enkele reacties van studenten die aangaven altijd goed te zijn geweest in Engels. Samenvattend kwam het erop neer dat de dyslectische studenten geen behoefte hadden aan extra begeleiding met Engels. Dit was een groot verschil met hoe ik er zelf over dacht. Hiervan heb ik geleerd dat het geen zin heeft om door te vragen naar behoeften die er niet zijn. Aan het begin van mijn onderzoek vormde de behoefte naar begeleiding bij een vreemde taal mijn hoofdvraag. Nadat ik de beschreven resultaten kreeg heb ik besloten om mijn onderzoek hier niet meer op te richten. Deze onderzoeksvraag heb ik dan ook aangepast.

Voor de rest van mijn deelvragen kwam er wel relevante informatie naar voren uit de discussies die studenten tijdens de lessen hebben gevoerd. Een aantal van deze discussies heb ik ook op video opgenomen. Toen ik de videobeelden bekeek bleek echter dat slechts een klein deel van de discussies daadwerkelijk relevant waren voor mijn onderzoek. Tijdens de discussies moest ik mijn aandacht verdelen over vier verschillende groepen die de discussies aan het voeren waren. Het bleek uit de opnamen dat op de momenten dat ik bij een andere groep was, de discussies vaak een andere wending namen dan mijn bedoeling was. Voortaan zou ik ervoor zorgen dat, als ik deze manier van onderzoeken wil gebruiken, ik een kleine groep uitnodig om in mijn aanwezigheid een discussie te houden. Op deze manier zou ik ervoor kunnen zorgen dat de discussie

relevant blijft. Uiteindelijk heb ik meer relevante informatie kunnen halen uit momenten dat ik klassikaal met de studenten bezig was en ik de discussie meer kon sturen. Het gevaar hierbij is natuurlijk wel dat studenten zich niet volledig vrij voelen om alles te zeggen. Een punt waar ik rekening mee heb moeten houden is het feit dat niet alle studenten het fijn vonden om op video te worden vastgelegd. Hierdoor was het niet mogelijk om van de klassikale sessies video-opnamen te maken.

6.2 Tijdsdruk

Ik heb altijd moeite gehad met plannen en werk ook meestal het best onder een beetje druk. Op sommige momenten was de druk van de inleverdeadlines van de hoofdstukken groot. Op die momenten heb ik me zeer productief gevoeld. In de aanloop naar een deadline had ik er moeite mee om me volledig op mijn meesterstuk te richten. Het is en blijft een ontwikkelpunt van mij om mijn werk beter te spreiden.

Vooraf de tijdsdruk voor het afronden van mijn onderzoek was zeer groot. Ik heb gedurende acht lesweken onderzoek gedaan bij het vak “dyslexie en studievaardigheden”. Aan het einde van de periode bleef er hierdoor weinig tijd over om mijn resultaten samen te brengen. Dit was een gevaar waar mijn procesbegeleider me al voor had gewaarschuwd. Mijn plannen waren volgens haar te uitgebreid. Hierin heeft ze grotendeels gelijk gekregen. Zoals in mijn meesterstuk naar voren komt, heeft mijn onderzoek zich gericht op veel verschillende aspecten: van behoeften tot beleid en verbeteringen in begeleiding. Uiteindelijk heb ik het wel gered om al deze zaken te behandelen, maar het was misschien inderdaad te uitgebreid.

Een andere reden waarom mijn procesbegeleider me had gewaarschuwd, was vanwege mijn grote aantal respondenten. Waar mijn groepsgenoten zich richtten op een individuele leerling, richtte ik me op een groep van, uiteindelijk, 26 studenten. De reden waarom ik mijn onderzoek op een grote groep heb gericht heeft mede te maken met mijn achtergrond. Als afsluiting van mijn vorige studie heb ik onderzoek gedaan naar de moeilijkheden die Chinese studenten ondervinden bij het leren van de Engelse taal (Zuilen, 2006). Mijn begeleider bij die scriptie heeft zeer duidelijk overgebracht dat er voor een statistisch onderzoek minimaal 30 respondenten nodig waren, alleen met een grotere groep respondenten worden resultaten verkregen die betrouwbaar geprojecteerd kunnen worden op een volledig populatie.

Dit vormt, denk ik, een groot verschil tussen het onderzoek wat ik eerder gedaan heb en praktijkonderzoek. In dit onderzoek richt ik mij meer op hoe de theorie en mijn resultaten toepasbaar zijn op mijn eigen praktijksituatie. Ik hoef me niet te richten op een onderzoek waarvan de resultaten toepasbaar zijn voor iedereen.

6.3 Medewerking

Tijdens mijn onderzoek heb ik de medewerking gehad van een grote groep studenten. Dankzij deze respondenten heb ik mijn onderzoek kunnen doen. De meeste studenten konden op eloquente wijze hun mening geven en deze bediscussiëren met medestudenten. Behalve voor mijn onderzoek heb ik hier ook veel aan gehad voor mijn eigen ontwikkeling. Ook hebben een aantal studenten tips gegeven voor het keuzevak die meteen toepasbaar zijn. Zo liep de module achter op het gebied van informatie over tekst-naar-spraak software. De software die in het vak naar voren kwam was “deskbot” en de voorleessoftware van SPIKA¹. Toen ik het programma deskbot demonstreerde gaf een studente aan dat de stem van *google translate* beter is. Dit is een tip die ik, totdat er een nog beter alternatief is, zal blijven doorgeven aan andere studenten en collega's.

Bij mijn onderzoek ben ik ook geholpen door mijn critical friends van de opleiding. Zij gaven goede feedback op mijn stukken die ik vaak gebruikt heb. Daarnaast heb ik vaak ideeën opgedaan door hun stukken door te nemen en van feedback te voorzien. Zo hadden mijn groepsgenoten in hun datapresentatie hun deelvragen vermeld, dit had ik eerst niet gedaan. Nadat ik dit bij anderen had gezien heb ik dit idee overgenomen.

Naast de critical friends binnen de opleiding ben ik ook geholpen door een collega en mijn vrouw. De collega heeft vooral feedback gegeven op de inhoud en of deze inhoud duidelijk overkwam. Mijn vrouw heeft mij veel feedback gegeven op mijn meesterstuk zodat mijn tekst ook voor een buitenstaander beter begrijpelijk is geworden. Aangezien mijn schrijfstijl vaak beschreven kan worden als *stream of consciousness* heeft dit veel geholpen.

Ook mijn procesbegeleider Anouk Middelkoop- van Erp heeft een goede invloed gehad op hoe ik te werk ben gegaan met mijn onderzoek. Het is voorgekomen dat ik op een dood spoor zat en mijn motivatie om verder te gaan aan het verliezen was, maar na een bijeenkomst met Anouk en mijn groepsgenoten ging het vlammetje bij mij meestal toch

¹ www.fluency.nl

weer branden. De motivatie die ze geeft komt door de duidelijke feedback. Hierbij moet ik ook vermelden dat vooral een uitspraak die zij heeft gedaan ook voor mij van toepassing is geweest: “Tot en met de theorie is het schrijven van een meesterstuk heuvelop en hierna wordt het makkelijker, dan ga je heuvelaf”. Het is inderdaad gebleken dat het schrijven van de datapresentatie heeft gewerkt om mijn motivatie te vergroten om het af te maken.

6.4 De invloed van dit onderzoek op mij als docent.

Het belangrijkste punt wat ik heb geleerd, wat altijd al voor mij een ontwikkelpunt is geweest, is het lesgeven op een gestructureerde manier. Omdat dit een van de punten is geweest die uit mijn onderzoek zijn gekomen, zal het een punt zijn waar ik me in zal blijven ontwikkelen.

Studenten hebben over mijn lesstijl aangegeven dat ze het prettig vinden dat ik altijd in kan spelen op vragen of opmerkingen die naar voren komen in de les. Dit is een punt wat ik vast zal blijven houden, omdat ik lesgeven zie als een interactie tussen studenten en de docent. Ik wil studenten graag uitnodigen om kritisch te blijven denken en hun eigen mening te delen tijdens de lessen. Aangezien de behoefte aan informatie van klas tot klas en van persoon tot persoon verschilt, moet er rekening worden gehouden met diversiteit. Door de mogelijkheid om vragen te stellen en gedachten te delen open te houden, kan ik met deze diversiteit aan behoeften omgaan.

Literatuurlijst

Commissie Maatstaf. (2010). *Meer mogelijk maken, studeren met een handicap in het hoger onderwijs*. handicap en studie.

Drs Wal, L. v. (2005, 6). *www.trainingenadvies.com*. Retrieved 01 30, 2012, from <http://www.trainingenadvies.com/uploads/rapport.pdf>

Hofmeester, N. (2004). *Studeren met dyslexie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Kleijnen, R., Loerts, M., Schloen, N., Hartog, L. d., Paijmans, A., Hageman, J., et al. (2006). *Protocol Dyslexie Hoger Onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Kleijnen, R., Steenbeek-Planting, E., & Verhoeven, L. (2008). *Toetsen en interventies bij Dyslexie in het Voortgezet onderwijs, Nederlands en moderne vreemde talen*. Masterplan dyslexie.nl / Expertisecentrum Nederlands.

Leij, A. (2003). *Leesproblemen en Dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2005). *zoek officiële bekendmakingen*. Retrieved 02 01, 2012, from <https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/kst-29410-31-b1.pdf>

Orton, S. (1928). Specific Reading Disablility - straphosymbolia. *Journal of the American Medical Association* , 1095-1099.

Pollak, D. (2005). *Dyslexia, the self and higher education*. Stoke on Trent, UK: Trentham books ltd.

Whitehead, J., & McNiff, J. (2006). *Action Research Living Theory*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE publications Ltd.

Bijlage 1: formulier behoeften studenten

1A - Opdracht bij bijeenkomst 1

Naam:

Studentnummer:

Opleiding:

Man - vrouw

Thema: Wat betekent dyslexie voor jou?

Tijdens deze bijeenkomst heb je een aantal dingen gehoord over:

- ☐ dyslexie – het lees- en schrijfprobleem;
- ☐ dyslexie in een breder kader – wat er nog meer bij komt kijken.

Deze week ga je bewust kijken naar hoe dat voor jou werkt.

1. Welke van de genoemde kenmerken herkende je bij jezelf?

2. Wat herkende je niet?

3. Wat is voor jou het grootste probleem:

(1 onderwerp aankruisen)

☐ Lezen

☐ Schrijven

☐ Lezen en schrijven

☐ Anders:

4. Waar merk je nog meer problemen?

(je mag meerdere onderwerpen aankruisen)

☐ Concentratie

☐ Tentamens met open vragen

☐ Tentamens met meerkeuzevragen

Leerroute dyslexie

- 0 Tentamens met ja/nee-vragen
- 0 Omgaan met docenten
- 0 Werken in groepen
- 0 Uitstelgedrag
- 0 Faalangst
- 0 Over mijn grenzen gaan
- 0 Veel moeheid in de winter
- 0 Snel gestrest
- 0 Anders:

5. Noem minstens drie dingen waar je goed in bent.

6. Wat mij verder nog opviel:

Bijlage 2: evaluatieformulier keuzevak “dyslexie en studievaardigheden”

Tijdens je deelname aan de leerroute deed je bepaalde kennis en ervaringen op; je werd competent. We zijn benieuwd naar de gebieden waarop je je tijdens de leerroute hebt ontwikkeld.

Naam:

Studentnummer:

A. Wil je hieronder aankruisen waar je jezelf aan het <u>begin</u> van de leerroute scoort?				
	Hele- maal mee oneens	Enigs- zins mee oneens	Enigs- zins mee eens	Hele- maal mee eens
1. Ik had voor mezelf een duidelijk beeld van dyslexie.	0	0	0	0
2. Ik kon kenmerken van dyslexie benoemen.	0	0	0	0
3. Ik kon uitleggen wat dyslexie betekent voor mezelf.	0	0	0	0
4. Ik kende de wettelijke regelingen als het gaat om dyslexie.	0	0	0	0
5. Ik kende de hogeschoolregelingen op het gebied van dyslexie.	0	0	0	0
6. Ik was me bewust van mijn sterke kanten.	0	0	0	0
7. Ik paste mijn sterke kanten toe in de opleiding en op andere gebieden in mijn leven.	0	0	0	0
8. Ik kon het verschil tussen taaldenken en beelddenken uitleggen.	0	0	0	0
9. Ik was op de hoogte van software die bij dyslexie handig kan zijn.	0	0	0	0
10. Ik kon de wetenschappelijke achtergrond van concentratie-oefeningen uitleggen.	0	0	0	0
11. Ik was me bewust van de gevolgen van dyslexie voor mijn levensstijl.	0	0	0	0
12. Ik paste lezen en schrijven ‘vanuit het overzicht’ toe.	0	0	0	0

B. Wil je nu hieronder aankruisen waar je jezelf **aan het eind** van de leerroute scoort?

	Hele- maal mee oneens	Enigs- zins mee oneens	Enigs- zins mee eens	Hele- maal mee eens
1. Ik heb voor mezelf een duidelijk beeld van dyslexie.	0	0	0	0
2. Ik kan kenmerken van dyslexie benoemen.	0	0	0	0
3. Ik kan uitleggen wat dyslexie betekent voor mezelf.	0	0	0	0
4. Ik ken de wettelijke regelingen als het gaat om dyslexie.	0	0	0	0
5. Ik ken de hogeschoolregelingen op het gebied van dyslexie.	0	0	0	0
6. Ik ben me bewust van mijn sterke kanten.	0	0	0	0
7. Ik pas mijn sterke kanten toe in de opleiding en op andere gebieden in mijn leven.	0	0	0	0
8. Ik kan het verschil tussen taaldenken en beelddenken uitleggen.	0	0	0	0
9. Ik ben op de hoogte van software die bij dyslexie handig kan zijn.	0	0	0	0
10. Ik kan de wetenschappelijke achtergrond van concentratie-oefeningen uitleggen.	0	0	0	0
11. Ik ben me bewust van de gevolgen van dyslexie voor mijn levensstijl.	0	0	0	0
12. Ik pas lezen en schrijven 'vanuit het overzicht' toe.	0	0	0	0

C. Een sterk punt van deze module vind ik:

D. Een punt dat ik in deze module heb gemist:

Bijlage 3: formulier onderzoeksvraag behoeften kennis docenten

Onderzoeksvraag:

Als jij aan jouw docenten een korte cursus of workshop zou geven over dyslexie, welke onderwerpen zouden er dan in naar voren komen?

(bijvoorbeeld: wat is dyslexie; wat betekent dyslexie voor mij als student; welke faciliteiten moeten we bieden, etc.)

Bijlage 4: briefje verzoek toestemming video-opname

Ik weet dat er video-opnamen gemaakt zullen worden en ik geef toestemming om deze videobeelden, geanonimiseerd, te gebruiken.

De videobeelden zullen enkel worden gebruikt om datgene wat besproken wordt te registreren. De videobeelden zullen niet worden verspreid of worden getoond in het openbaar.

Als je er geen bezwaar tegen hebt om gefilmd te worden, vul hieronder je gegevens in. Indien je liever niet gefilmd wordt, kun je dit blaadje leeg laten.

Naam: _____

Plaats: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

Bijlage 5 : brief toestemming gebruik gegevens.

Gedurende deze periode zal er voor onderzoeksdoeleinden gebruik worden gemaakt van de gegevens die je invult.

De gegevens zullen geanonimiseerd worden gebruikt, dit houdt in dat je naam op geen enkele wijze vermeld zal worden in het onderzoek.

Indien je akkoord gaat met het gebruik van de gegevens, vul dan onderstaand je naam in en zet je handtekening. Indien je liever niet wilt dat je gegevens gebruikt worden, kun je het onderstaande leeg laten.

Naam: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

Bijlage 6: DVD video opnamen

De DVD zal bij de hard-copy van dit document gevoegd worden. Aangezien aan de respondenten anonimiteit is beloofd, zal er vertrouwelijk met deze DVD moeten worden omgegaan. Mocht er behoefte zijn om de videobeelden te zien, dan kan er contact opgenomen worden met: Matthijs van Zuilen via emailadres matthijsvanzuilen@gmail.com

Observaties van de opnamen volgen hieronder:

Bijlage 6a: Observatie video 23-2-2012

Thema:

Hoe kun je je intelligenties (Meervoudige intelligentie (Gardner)) inzetten op hogeschool X

Suggesties van studenten:

Bij tentamens een speciaal lokaal per intelligentie reserveren, bijvoorbeeld alle music-smart studenten bij elkaar. Dan zou je muziek op kunnen zetten tijdens het tentamen. Er worden enkele praktische bezwaren genoemd, het idee wordt afgeschreven.

People smart studenten zouden meer in groepsverband moeten kunnen werken.

Voor Picture smart studenten moet er meer met afbeeldingen gewerkt kunnen worden.

Thema:

Hoe kun je diplomatiek omgaan met verschillende leerstijlen? Hoe kun je het bijvoorbeeld aangeven als je al veel eerder tot een oplossing van een probleem komt dan anderen, zonder de anderen tegen je in het harnas te jagen?

Er worden enkele voorbeelden genoemd door de studenten over wanneer het eens fout gegaan is. Er worden geen ideeën aangedragen die tot een oplossing kunnen

leiden. Er zijn verder geen relevante reacties.

Observatie gang van zaken: 3 personen voeren het woord, de rest voegt af en toe iets toe, of is stil tijdens de discussie.

Bijlage 6b: Observatie video-opnamen 8 maart 2012

Deel1

Thema: wat vind ik lastig met spelling, wat voor ezelsbruggetjes gebruiken we?

Lastige spellingsregels worden besproken:

- Verdubbeling medeklinkers
- Dubbelklank <eu>: is het nou <eu> of <ue>
 - o Ezelsbruggetje: op je toetsenbord zit de <e> links van de <u>
- D's, t's en dt's: er wordt besproken dat iedereen binnen de groep dit lastig vindt en er vaak op gecorrigeerd wordt.
 - o Er worden geen ezelsbruggetjes aangedragen

Observatie gang van zaken:

2 personen voeren het woord, de rest (4 personen) voegt af en toe iets toe of zit er stil bij.

Deel 2:

Thema: Hoe kan ik beelddenken gebruiken bij het leren van een taal?

Er zijn geen relevante reacties

Deel 3:

Thema: Hoe kan ik beter plannen?

Een van de groepsleden pakt zijn agenda erbij om te laten zien hoe hij plant. De helft van de groep geeft aan op een vergelijkbare manier te plannen, de andere helft van de groep geeft aan er "geen tijd voor te hebben" om uitgebreid te plannen.

Observatie gang van zaken:

3 personen voeren het woord tijdens de discussie, de andere drie personen voegen af en toe iets aan de discussie toe of zitten er stil bij.